

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาศาภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปีที่ 3 ในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าเอกสาร ตำราและงานวิจัยต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาดังต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษาอาชีวศึกษา
2. หลักสูตรอาชีวศึกษา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)
3. กิจกรรมการสอนพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาระดับอาชีวศึกษา
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การจัดการศึกษาอาชีวศึกษา

ความหมายของการอาชีวศึกษา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 (2528, หน้า 899) ได้ให้ความหมายของอาชีวศึกษาว่า หมายถึงการศึกษาที่มุ่งไปในทางช่างฝีมือ และได้มีนักการศึกษาอีกหลายท่านที่ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับอาชีวศึกษา ดังนี้

ภิญโญ สาธร (2526, หน้า 1) ได้ให้ทัศนะว่า การอาชีวศึกษา หมายถึงการศึกษาวิชาชีพที่จะนำไปประกอบอาชีพทุกชนิดเพื่อดำรงชีวิต โดยมีโรงเรียนหรือสถานศึกษาและครูเป็นผู้สอน มีผู้สนับสนุนและควบคุมให้ตรงกับความต้องการของสังคมและตลาดแรงงาน

วิเวก ปางพุฒิพงศ์ (2535, หน้า 1) กล่าวว่าการศึกษาอาชีวศึกษาเป็นการศึกษาวิชาชีพที่มุ่งให้การศึกษาและการฝึกอบรมกำลังคนในระดับต่าง ๆ ตามความต้องการของท้องถิ่นและสังคม การศึกษาวิชาชีพนี้ อาจดำเนินการได้ทั้งในระบบโรงเรียนกล่าวคือ มีหลักสูตร มีการกำหนดเวลาศึกษาอบรมแน่นอน และการดำเนินงานจากโรงเรียน และจากการแนะนำอบรมส่งเสริมของหน่วยงานเอกชน หรือราชการ เป็นต้น

Harris (อ้างในกัญญา กำศิริพิมาน, 2538, หน้า 117) กล่าวว่า อาชีวศึกษา คือ การศึกษาเพื่องานทุกชนิดซึ่งบุคคลถูกใจในงานนั้น และเป็นความต้องการของสังคม เป็นการศึกษาพิเศษ ที่จัดเพื่อพัฒนาทักษะ ความสามารถ ความเข้าใจ เจตคติ อุปนิสัยที่ดีใน

การทำงาน และความซาบซึ้ง อันเป็นความต้องการจำเป็นที่คนทำอาชีพต้องมี เพื่อจะได้
เจริญก้าวหน้า และสร้างผลผลิตที่ดี เมื่อ ได้รับการบรรจุ เข้าทำงานหรือประกอบอาชีพของตน
สรุปได้ว่า กรมอาชีวศึกษาเป็นการจัดการศึกษาด้านวิชาชีพในสถาบันสังกัดกรม
อาชีวศึกษาเพื่อเตรียมบุคลากรด้านฝีมือ และด้านคุณธรรมจริยธรรม สำหรับกลุ่มอาชีพต่าง ๆ

การจัดอาชีวศึกษาของกรมอาชีวศึกษา

กรมอาชีวศึกษา ได้กำเนิดขึ้นครั้งแรกเรียกชื่อว่า กรมวิชาการ มีหน้าที่จัดการศึกษา
สายอาชีพ จนกระทั่ง พ.ศ. 2454 ได้มีการเปลี่ยนชื่อเป็นกรมอาชีวศึกษา ด้านการจัดการเรียน
การสอน ได้มีการเปิดโรงเรียนอาชีวศึกษาขึ้นใหม่ทั่วราชอาณาจักร และมีการดัดแปลงโรงเรียน
เก่าเพื่อใช้กับหลักสูตรที่เปิดเรียนใหม่ คือ โรงเรียนช่างสตรี โรงเรียนช่างเย็บเสื้อผ้า
โรงเรียนช่างกล โรงเรียนช่างไม้ โรงเรียนช่างเย็บหนัง และโรงเรียนช่างโลหะ ส่วนโรงเรียน
ประถมศึกษา (ที่แม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่) ได้โอนไปให้กระทรวงเกษตรเพื่อจัดเป็น โรงเรียน
เตรียมอุดมเกษตรกรรม (ธนู แสงศักดิ์, 2517, หน้า 17)

ด้านการจัดการเรียนการสอนนั้น ได้มีการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรมาโดยตลอด
เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการแรงงานที่ใช้ในการพัฒนาประเทศ จนกระทั่งในปี 2503 มี
แผนการศึกษาชาติที่กำหนดให้อาชีวศึกษาจัดการศึกษาอยู่ 3 ระดับ คือ

1. มัธยมศึกษาตอนต้นสายอาชีพ (ม.ศ. 1-3)
2. มัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ (ม.ศ. 4-6)
3. อุดมศึกษา (ระดับ ปวส.)

ตลอดเวลาที่ผ่านมา กรมอาชีวศึกษาได้พยายามที่จะเร่งการผลิตกำลังแรงงานทั้งใน
ด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้สอดคล้องกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม อีกทั้ง
เทคโนโลยีต่าง ๆ ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จึงกำหนดเป็นแนวทางใน
การพัฒนาที่สำคัญไว้หลายประการเช่น (รวีวรรณ ชินะตระกูล, 2535, หน้า 32)

1. การพัฒนาบุคคลและอาชีพ
2. การศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
3. การกระจายโอกาสและพื้นฐานการศึกษา
4. การพัฒนาหลักสูตรและเครือข่ายการเรียนรู้
5. การพัฒนาครู-อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา
6. การบริหารและการระดมสรรพกำลัง เพื่อการจัดการศึกษา

นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงวิธีการดำเนินแผนพัฒนาอาชีวศึกษาขึ้นมา โดยกำหนดให้มีแนวทางในการดำเนินงาน โดยยึดนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ แผนพัฒนาแห่งชาติฉบับปัจจุบัน และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นหลัก เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เช่น

1. รูปแบบการฝึกงาน
  2. การจัดตลาดนัดแรงงาน
  3. การฝึกอบรบ
  4. การสัมมนา
  5. การศึกษาดูงานการจัดตั้งคาน้ำและแนวอาชีพและการจัดนิทรรศการ
- แผนพัฒนาอาชีวศึกษามุ่งที่จะเร่งผลิตกำลังคนในสาขาที่ขาดแคลนทั้งระดับกลาง

ระดับสูงและระดับกึ่งฝีมือในหลายสาขาวิชาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาอาชีพให้กว้างขวางและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในปัจจุบัน จัดรูปแบบการให้การศึกษากับสถานประกอบการ เพื่อให้การจัดอาชีวศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ โดยมีการจัดหลักสูตรที่เปิดสอนในสถานศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา 5 ประเภทวิชา ได้แก่

1. ช่างอุตสาหกรรม
2. เกษตรกรรม
3. พาณิชยกรรม
4. คหกรรม
5. ศิลปกรรม

หลักสูตรทั้ง 5 ประเภทดังกล่าวจัดเป็น 2 ลักษณะ คือ

หลักสูตรระยะยาวประกอบด้วย

- ก. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) รับผู้จบ ม. 3 เข้าเรียนใช้เวลา 3 ปี
- ข. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) รับผู้จบ ปวช. เข้าเรียน ใช้เวลาเรียน 2 ปี
- ค. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค (ปวท.) รับผู้จบ ม.6 เข้าเรียน ใช้เวลาเรียน 2 ปี
- ง. หลักสูตรประกาศนียบัตรครูเทคนิคชั้นสูง (ปทส.) รับผู้จบ ปวส. เข้าเรียน ใช้เวลาเรียน 2 ปี

หลักสูตรระยะสั้น ประกอบด้วย

ก. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพช่างฝีมือ (ปชม.) รับผู้จบ ม.3 เข้าเรียน 1,350 ชั่วโมง

ข. หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น (1ปี ลงมา ถึง 6 ชั่วโมง)

ส่วนระบบการเรียนการสอนประกอบด้วย

1. ระบบปกติ ประกอบด้วย

- ภาคในเวลาเรียน ในเวลาราชการปกติ ตั้งแต่ 07.00-15.30 น.
- ภาคนอกเวลาเรียนได้ไม่เกิน 20.00 น.
- ภาคสมทบ เรียนตั้งแต่เวลา 17.00-21.30 ในวันจันทร์-ศุกร์ และเวลา 08.00-17.30 น. วันเสาร์-อาทิตย์

2. ระบบทวิภาคี

3. ระบบสะสมหน่วยกิต

4. ระบบทางไกล

2. หลักสูตรอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

การจัดหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (เกษตรศาสตร์) พุทธศักราช 2538 (เพิ่มเติม พ.ศ. 2541) มีหลักการในการจัดหลักสูตรดังต่อไปนี้

1. เป็นหลักสูตรช่างฝีมือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพหลักมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อพัฒนากำลังคนให้มีความชำนาญเฉพาะด้าน มีคุณธรรม บุคลิกภาพ และเจตคติที่เหมาะสมออกไปประกอบอาชีพได้ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคม ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ

2. เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้เลือกเรียนได้อย่างกว้างขวาง เพื่อเน้นความชำนาญเฉพาะด้าน และเลือกวิธีการเรียนตามศักยภาพและโอกาสของนักเรียน สามารถถ่ายโอนผลการเรียน สะสมผลการเรียน เทียบความรู้และประสบการณ์ จากแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระได้

3. เป็นหลักสูตรที่สนับสนุนการประสานความร่วมมือในการจัดการศึกษาร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน

4. เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้สถานศึกษา ชุมชนและท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้ตรงตามความต้องการ สอดคล้องกับสภาพของชุมชนและท้องถิ่นนั้น ๆ

โครงสร้างหลักสูตร ปวช. (เกษตรศาสตร์) พ.ศ. 2538 (เพิ่มเติม พ.ศ. 2541)

โครงสร้างหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2538 (เพิ่มเติม พ.ศ. 2541) ประเภทวิชาเกษตรกรรม สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ (ระบบทวิภาคี) เป็นหลักสูตรอาชีวศึกษา นำมาใช้จัดการเรียนการสอนในโครงการปฏิรูปการศึกษาเกษตรเพื่อชีวิต ผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2538 (เพิ่มเติม 2541) สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ จะต้องศึกษารายวิชาจากหมวดวิชาต่าง ๆ ไม่น้อยกว่า 110 หน่วยกิต ดังโครงสร้างต่อไปนี้

1. หมวดวิชาพื้นฐาน	32	หน่วยกิต
1.1 กลุ่มวิชาภาษา	(14)	
1.2 กลุ่มวิชาสังคมศึกษา	(6)	
1.3 กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์	(8)	
1.4 กลุ่มวิชาพลานามัย	(4)	
2. หมวดวิชาชีพ	ไม่น้อยกว่า 64	หน่วยกิต
2.1 กลุ่มวิชาชีพพื้นฐาน	12	หน่วยกิต
2.1.1 กลุ่มวิชาคอมพิวเตอร์	(6)	
2.1.2 กลุ่มวิชาขับเคลื่อนยานพาหนะ	(6)	
2.2 วิชาชีพเฉพาะ	33	หน่วยกิต
2.2.1 กลุ่มวิชาพืชศาสตร์		
2.2.2 กลุ่มวิชาสัตวศาสตร์		
2.2.3 กลุ่มวิชาอุตสาหกรรมเกษตร		
2.3 วิชาชีพเลือก	ไม่น้อยกว่า 15	หน่วยกิต
2.3.1 กลุ่มวิชาโครงการผลิตและแปรรูปทางพืชศาสตร์		
2.3.2 กลุ่มวิชาโครงการผลิตและแปรรูปทางสัตวศาสตร์		
2.3.3 กลุ่มวิชาโครงการผลิตและแปรรูปทางอุตสาหกรรมเกษตร		
2.4 ฝึกงาน/โครงการ/โครงการวิชาชีพ	4	หน่วยกิต
3. หมวดวิชาเลือกเสรี	ไม่น้อยกว่า 20	หน่วยกิต
4. กิจกรรม		
4.1 กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ		
4.2 กิจกรรมเสริมสร้างประสบการณ์วิชาการ		
4.3 กิจกรรมเสริมสร้างประสบการณ์พัฒนาคุณภาพชีวิต		
รวม ไม่น้อยกว่า	116	หน่วยกิต

1. หมวดวิชาพื้นฐาน 32 หน่วยกิต

1.1 กลุ่มวิชาภาษา (14 หน่วยกิต)

1.1.1 ภาษาไทย (6 หน่วยกิต)

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	หน่วยกิต
2502-1101	ภาษาไทยเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ	2
2502-1102	ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร	2
2502-1103	ภาษาไทยเพื่อสังคมและธุรกิจ	2

1.1.2 ภาษาต่างประเทศ (8 หน่วยกิต)

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	หน่วยกิต
2502-1201	ภาษาอังกฤษพื้นฐาน	2
2502-1202	ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร	2
2502-1203	ภาษาอังกฤษเพื่อการอาชีพ	2
2502-1204	ภาษาอังกฤษเกษตรและเทคโนโลยี	2

1.2 กลุ่มวิชาสังคมศึกษา (6 หน่วยกิต)

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	หน่วยกิต
2502-1301	การพัฒนาสังคมไทย	2
2502-1302	การพัฒนาเศรษฐกิจไทย	2
2502-1303	การปกครองและการพัฒนาประเทศ	2

1.3 กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (8 หน่วยกิต)

1.3.1 วิทยาศาสตร์ (4 หน่วยกิต)

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	หน่วยกิต
2502-1401	วิทยาศาสตร์เบื้องต้น	2
2502-1402	วิทยาศาสตร์เกษตร	2

1.3.2 คณิตศาสตร์ (4 หน่วยกิต)

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	หน่วยกิต
2502-1501	คณิตศาสตร์เบื้องต้น	2
2502-1502	คณิตศาสตร์เกษตร	2

1.4 กลุ่มวิชาพลานามัย (4 หน่วยกิต)

1.4.1 สุขศึกษา (2 หน่วยกิต)

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	หน่วยกิต
2502-1601	สุขภาพและการบริโภค	1
2502-1602	พลานามัยสำหรับการดำเนินชีวิต	1

1.4.2 พลศึกษา (2 หน่วยกิต)

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	หน่วยกิต
2502-17...	กีฬา	1
2502-1703	กรีฑา	1

2. หมวดวิชาชีพ 64 หน่วยกิต

2.1 วิชาชีพพื้นฐาน (12 หน่วยกิต)

2.1.1 กลุ่มวิชาคอมพิวเตอร์ (6 หน่วยกิต)

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	หน่วยกิต
2502-2001	คอมพิวเตอร์เบื้องต้นและการประมวลผลคำ	2
2502-2002	คอมพิวเตอร์ในงานตารางคำนวณ	2
2502-2003	คอมพิวเตอร์ในการจัดการฐานข้อมูล	2

2.1.2 กลุ่มวิชาขับเคลื่อนยานพาหนะ (6 หน่วยกิต)

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	หน่วยกิต
2502-2004	การขับรถยนต์	2
2502-2005	การใช้รถแทรกเตอร์	2

2.2 วิชาชีพเฉพาะ (33 หน่วยกิต)

ให้เลือกเรียนรายวิชาในกลุ่มวิชาต่อไปนี้ จำนวน 11 รายวิชา รวม 33 หน่วยกิต

2.2.1 กลุ่มวิชาพืชศาสตร์

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	หน่วยกิต
2502-2101	ทักษะพืชผัก	3
2502-2102	ทักษะพืชไร่	3
2502-2103	ทักษะไม้ผล-ไม้ยืนต้น	3
2502-2104	ทักษะไม้ดอกไม้ประดับ	3
2502-2105	ทักษะเห็ด	3

2.2.2 กลุ่มวิชาสัตวศาสตร์

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	หน่วยกิต
2502-2201	ทักษะสุกร	3
2502-2202	ทักษะ โคเนื้อ-โคนม	3
2502-2203	ทักษะสัตว์ปีก	3
2502-2204	ทักษะเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ	3
2502-2205	ทักษะเลี้ยงสัตว์น้ำ	3

2.2.3 กลุ่มวิชาอุตสาหกรรมเกษตร

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	หน่วยกิต
2502-2601	ทักษะผลิตภัณฑ์พืช	3
2502-2602	ทักษะผลิตภัณฑ์เนื้อสัตว์	3
2502-2603	ทักษะผลิตภัณฑ์ประมง	3
2502-2604	ทักษะผลิตภัณฑ์นม	3

2.3 วิชาซีพีเลือก (ไม่น้อยกว่า 15 หน่วยกิต)

ให้เลือกเรียนรายวิชาในกลุ่มวิชาต่อไปนี้ รวมไม่น้อยกว่า 5 รายวิชา 15 หน่วยกิต โดยให้สอดคล้องกับรายวิชาที่เลือกเรียนในวิชาซีพีเฉพาะ

2.3.1 กลุ่มวิชาโครงการผลิตและแปรรูปทางพืชศาสตร์

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	หน่วยกิต
2502-2106	โครงการปลูกผัก	3
2502-2107	โครงการไม้ดอก	3
2502-2108	โครงการไม้ประดับ	3
2502-2109	โครงการเพาะเห็ด-ทำเชื้อเห็ด	3
2502-2110	โครงการปลูกพืชไร่	3
2502-2111	โครงการปลูกไม้ผล-ไม้ยืนต้น	3
2502-2112	โครงการขยายพันธุ์ข้าว	3
2502-2113	โครงการปลูกข้าว	3
2502-2114-18	โครงการผลิตและแปรรูปทางพืชศาสตร์ 3 อื่น ๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้น นอกเหนือจากที่กำหนดไว้หรือโครงการต่อเนื่อง	3

2.3.2 กลุ่มวิชาโครงการผลิตและแปรรูปทางสัตวศาสตร์

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	หน่วยกิต
2502-2206	โครงการเลี้ยงไก่ไข่	3
2502-2207	โครงการเลี้ยงไก่เนื้อ	3
2502-2208	โครงการเลี้ยงสุกรขุน	3
2502-2209	โครงการเลี้ยงสุกรพันธุ์	3
2502-2210	โครงการเลี้ยงปลา	3
2502-2211	โครงการเพาะขยายพันธุ์ปลา	3
2502-2212	โครงการเลี้ยงโคเนื้อ	3
2502-2213	โครงการเลี้ยงโคนม	3
2502-2214	โครงการเลี้ยงกึ่ง	3
2502-2215	โครงการเลี้ยงเป็ด-ห่าน	3
2502-2216	โครงการเลี้ยงเป็ดไข่	3
2502-2217	โครงการเลี้ยงนกกระทา	3
2502-2218-22	โครงการผลิตและแปรรูปทาง สัตวศาสตร์อื่น ๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้น นอกเหนือจากที่กำหนดไว้หรือโครงการต่อเนื่อง	3

2.3.3 กลุ่มวิชาโครงการผลิตและแปรรูปทางอุตสาหกรรมเกษตร

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	หน่วยกิต
2502-2605	โครงการผลิตภัณฑ์พืช	3
2502-2606	โครงการผลิตภัณฑ์เนื้อสัตว์	3
2502-2607	โครงการผลิตภัณฑ์ประมง	3
2502-2608	โครงการผลิตภัณฑ์นม	3
2502-2609-13	โครงการผลิตและแปรรูปทาง อุตสาหกรรมเกษตรอื่น ๆ ที่สถานศึกษา จัดขึ้น นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ หรือ โครงการต่อเนื่อง	3

2.4 ฟีกงาน/โครงการงาน/โครงการวิชาชีพ (4 หน่วยกิต)

ให้เลือกเรียนรายวิชาใดวิชาหนึ่ง ดังนี้

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	หน่วยกิต
2502-2901	ฟีกงาน	4
2502-2902	โครงการธุรกิจ	4

3. หมวดวิชาเลือกเสรี ไม่น้อยกว่า 20 หน่วยกิต

สามารถเลือกเรียนรายวิชาตามความสนใจ โดยไม่ซ้ำกับรายวิชาที่เรียนมาแล้ว รวม ไม่น้อยกว่า 20 หน่วยกิต

1. รายวิชาในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2538 ทุกประเภทวิชา และสาขาวิชา
2. รายวิชาชีพหรือกลุ่มวิชาชีพในหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นของกรมอาชีวศึกษา หรือหลักสูตรอื่นในระดับเดียวกัน ทุกประเภทวิชาและสาขาวิชา
3. โอนผลการเรียนจากสถานศึกษาหรือแหล่งวิทยากร
4. ขอสอบเทียบประสบการณ์ หรือสอบเทียบความรู้ หรือขอเทียบประสบการณ์งานอาชีพ

4. กิจกรรม

ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัด กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อปลูกฝังค่านิยม ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ในการทำประโยชน์ต่อชุมชน ทะนุบำรุงขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัยในตนเอง มีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์ มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง มีความสำนึกในความเป็นไทย เสียสละเพื่อส่วนรวม และดำรงรักษาไว้ซึ่ง ความมั่นคงของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ส่งเสริมการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่สถานศึกษาจะต้องจัดหรือเลือก มีดังนี้

4.1 กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ

กิจกรรมลูกเสือและเนตรนารีวิสามัญ สถานศึกษาจัดให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมลูกเสือและเนตรนารีวิสามัญต่อไปนี ภาคเรียนละ 36 คาบเรียน รวม 2 ภาคเรียน ไม่น้อยกว่า 72 คาบเรียน

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	คาบเรียน	หน่วยกิต
2502-4001	กิจกรรมเตรียมลูกเสือวิสามัญ	2	-
2502-4002	กิจกรรมลูกเสือวิสามัญ	2	-

กิจกรรมองค์การกรเกษตรในอนาคตแห่งประเทศไทย (อ.ก.ท.) สถานศึกษาจัดให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมต่อไปนี ภาคเรียนละ 36 คาบเรียน รวม 4 ภาคเรียน ไม่น้อยกว่า 144 คาบเรียน (ยกเว้นภาคเรียนที่มีการฝึกงาน ให้ลดเวลาเข้าร่วมกิจกรรมเหลือ 18 คาบเรียน)

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	คาบเรียน	หน่วยกิต
2502-4003	หลักการและการดำเนินงานของสมาชิก อ.ก.ท.	2	-
2502-4004	การจัดกิจกรรม โครงการหลักของสมาชิก อ.ก.ท.	2	-
2502-4005	กิจกรรม อ.ก.ท. ว่าด้วยการแข่งขันทักษะเกษตร	2	-
2502-4006	กิจกรรมทางวิชาการของสมาชิก อ.ก.ท.	2	-

4.2 กิจกรรมเสริมสร้างประสบการณ์วิชาชีพ

ให้นักเรียนได้เลือกหรือสถานศึกษา จัดให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างประสบการณ์วิชาการที่เสนอแนะต่อไปนี โดยควรจัดหลายกิจกรรมผสมผสานกันตามที่เห็นสมควร ไม่น้อยกว่า 90 คาบเรียนต่อภาคเรียน รวม 6 ภาคเรียน ไม่น้อยกว่า 540 คาบเรียน (ยกเว้นภาคเรียนที่มีการฝึกงานให้ลดเวลาเข้ากิจกรรมเหลือ 45 คาบเรียน)

การจัดหลายกิจกรรมผสมผสานกัน ให้ใช้รหัสวิชา 2502-4014 ถึง 2502-4019

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	คาบเรียน	หน่วยกิต
2502-4007	กิจกรรมประกอบอาหารและบริการ	5	-
2502-4008	กิจกรรมการพัฒนาการอ่าน เขียนและพูด	5	-
2502-4009	กิจกรรมภาษาต่างประเทศ	5	-
2502-4010	กิจกรรมการใช้ห้องสมุด	5	-
2502-4011	กิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการสหกรณ์	5	-
2502-4012	กิจกรรมโครงการวิทยาศาสตร์	5	-
2502-4013	กิจกรรมเสริมทักษะคณิตศาสตร์	5	-
2502-4014	กิจกรรมอื่น ๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้นตาม ความเหมาะสมและสอดคล้องกับการ เสริมสร้างประสบการณ์วิชาการ	5	-

4.3 กิจกรรมเสริมสร้างประสบการณ์พัฒนาคุณภาพชีวิต

ให้นักเรียนได้เลือกหรือสถานศึกษาจัดให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างประสบการณ์พัฒนาคุณภาพชีวิตที่เสนอแนะต่อไปนี้ โดยควรจัดหลายกิจกรรมผสมผสานกันตามที่เห็นสมควร ไม่น้อยกว่า 90 คาบเรียนต่อภาคเรียน รวม 6 ภาคเรียน ไม่น้อยกว่า 540 คาบเรียน (ยกเว้นภาคเรียนที่มีการฝึกงาน ให้ลดเวลาเข้าร่วมกิจกรรมเหลือ 45 คาบเรียน)

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	คาบเรียน	หน่วยกิต
2502-4020	กิจกรรมศาสนาและจริยธรรม	5	-
2502-4021	กิจกรรมสุขอนามัยและการสุขภาพ	5	-
2502-4022	กิจกรรมกีฬาและนันทนาการ	5	-
2502-4023	กิจกรรมการต่อต้านยาเสพติดและโรคติดต่อ	5	-
2502-4024	กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	5	-
2502-4025	กิจกรรมส่งเสริมความรู้กฎหมายสำหรับชีวิตประจำวัน	5	-
2502-4026	กิจกรรมสังคมและวัฒนธรรม	5	-
2502-4027	กิจกรรมการบริหารงานคุณภาพ	5	-
2502-4028-33	กิจกรรมอื่น ๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้นตาม ความเหมาะสมและสอดคล้องกับการ เสริมสร้างประสบการณ์พัฒนา	5	-

กิจกรรมการเรียนการสอน

การเรียนการสอนตามหลักสูตรนี้ นักเรียนสามารถลงทะเบียนเรียนได้ทุกวิธีเรียนที่กำหนดและนำผลการเรียนแต่ละวิธีมาประเมินผลร่วมกันได้ สามารถโอนผลการเรียน และขอเทียบความรู้และประสบการณ์ได้

เวลาเรียน

1. ในปีการศึกษาหนึ่ง ๆ ให้แบ่งภาคเรียนออกเป็น 2 ภาคเรียนปกติ ภาคเรียนละ 18 สัปดาห์ และสถานศึกษาอาจเปิดสอนภาคฤดูร้อนได้อีกตามที่เห็นสมควร
2. ในกรณีการเรียนแบบชั้นเรียน ให้สถานศึกษาเปิดทำการสอนสัปดาห์ละ 5 วัน วันละไม่เกิน 7 คาบ คาบละ 50 นาที โดยจัดให้นักเรียนได้เรียนไม่เกิน 35 คาบสัปดาห์ ทั้งนี้ให้รวมการจัดกิจกรรมอย่างน้อย 2 คาบต่อสัปดาห์

หน่วยกิต

1. การเรียนภาคทฤษฎี 1 คาบเรียนต่อสัปดาห์ ตลอดภาคเรียนไม่น้อยกว่า 16 คาบเรียน รวมกับเวลาของการวัดผล ไม่น้อยกว่า 18 คาบเรียน มีค่า 1 หน่วยกิต
2. การเรียนภาคปฏิบัติ 2-3 คาบเรียนต่อสัปดาห์ ตลอดภาคเรียนไม่น้อยกว่า 32-48 คาบเรียน รวมกับเวลาของการวัดผล ไม่น้อยกว่า 36-54 คาบเรียน มีค่า 1 หน่วยกิต
3. รายวิชาที่มีการฝึกงาน หรือการทำโครงงาน หรือการทำโครงการวิชาชีพ ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

เขตพื้นที่บริการอาชีวศึกษา

กรมอาชีวศึกษา ได้จัดสถานศึกษาที่สังกัดอยู่ในกรมอาชีวศึกษาทั้งส่วนที่เป็นเขตบริการพื้นที่จังหวัดเดียวกัน และมากกว่าหนึ่งจังหวัด ดังนี้ (กรมอาชีวศึกษา, 2544, หน้า 26-27)

1. สถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ	ประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำพูน
2. สถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ 2	ประกอบด้วยจังหวัดแพร่ น่าน อุตรดิตถ์
3. สถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ 3	ประกอบด้วยจังหวัดเชียงราย พะเยา ลำปาง

19. สถาบันการอาชีวศึกษาภาคกลาง 2	ประกอบด้วยจังหวัดชัยนาท อุทัยธานี นครสวรรค์
20. สถาบันการอาชีวศึกษาภาคกลาง 3	ประกอบด้วยจังหวัดอ่างทอง สิงห์บุรี พระนครศรีอยุธยา
21. สถาบันการอาชีวศึกษาภาคกลาง 4	ประกอบด้วยจังหวัดลพบุรี สระบุรี
22. สถาบันการอาชีวศึกษาภาคกลาง 5	ประกอบด้วยจังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี สุพรรณบุรี
23. สถาบันการอาชีวศึกษาภาคกลาง 6	ประกอบด้วยจังหวัดสมุทรสงคราม นครปฐม สมุทรสาคร
24. สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออก 1	ประกอบด้วยจังหวัดสระแก้ว ปราจีนบุรี นครนายก
25. สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออก 2	ประกอบด้วยจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี สมุทรปราการ
26. สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออก 3	ประกอบด้วยจังหวัดจันทบุรี ตราด ระยอง
27. สถาบันการอาชีวศึกษาภาคกลาง 1	ประกอบด้วยจังหวัด กรุงเทพมหานคร
28. สถาบันการอาชีวศึกษาภาคกลาง 2	ประกอบด้วยจังหวัด กรุงเทพมหานคร

สรุปแล้วหลักสูตรอาชีวศึกษานั้น เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้กับผู้ที่ขาดโอกาสทางการศึกษา และเน้นการพัฒนาบุคลากรด้านวิชาชีพ ให้มีความรู้ความสามารถ และความชำนาญ เฉพาะด้านในเรื่องของวิชาชีพ อีกทั้งสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง และชุมชน ท้องถิ่นของตนเอง เป็นการเพิ่มศักยภาพให้กับเยาวชน และประชาชนของประเทศไทย ซึ่งจะเป็นทรัพยากรสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

การฝึกงาน หรือการทำโครงการ หรือการทำโครงการวิชาชีพในกระบวนการเรียน
นักเรียนทุกคนต้องผ่านการฝึกงานในแหล่งวิทยาคาร สถานประกอบการ หรือสถานประกอบอาชีพอิสระอย่างต่อเนื่อง ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรของแต่ละประเภทวิชา

และสาขาวิชา หรือทำโครงการ หรือโครงการวิชาชีพ กำหนดให้มีค่า 4 หน่วยกิต ยกเว้นนักเรียนตามโครงการอาชีวศึกษาเพื่อการพัฒนาชนบท (อศกช.)

ซึ่งการฝึกงานในแหล่งวิทยาการ มีความสอดคล้องกับกระบวนการ School – To – Work (STW) ซึ่งเป็นกระบวนการที่สถานศึกษาเพิ่มทางเลือกให้แก่นักเรียนในด้านการเตรียมตัวเป็นแรงงานที่มีฝีมือ การฝึกอบรม และการศึกษาต่อด้วยความมั่นใจในตนเอง นักเรียนมองเห็นคุณค่าของการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นเพื่อก้าวหน้าในชีวิตการทำงานในอนาคต

กระบวนการ School – To – Work (STW) เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยจัดให้มีขึ้นในโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาการว่างงาน เร่งเร้าให้ระบบการศึกษาเปิดกว้าง โดยใช้ยุทธศาสตร์การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย ทั้งผู้ประกอบการ ครู ผู้ปกครอง ผู้นำสหภาพแรงงานและคนงาน ตลอดจนการตัดสินใจของทุกระดับ เพื่อการเตรียมเยาวชนสู่ความสำเร็จ มีทักษะทางอาชีพอยู่ในขั้นสูงไว้รองรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของโลก และพร้อมที่จะได้รับการว่าจ้างเงินเดือนขั้นสูงได้ หรือสามารถประกอบธุรกิจส่วนตัวของตนเองได้ ซึ่งวัตถุประสงค์ของ School – To – Work (STW) มีดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้ทุกมลรัฐมีระบบ STW เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ
2. เพื่อช่วยให้นักเรียนทุกคนมีความรู้และทักษะของวิชาชีพในระดับสูง
3. เพื่อมุ่งให้นักเรียนทุกคนมีพื้นฐานการศึกษาและทักษะจากสถานที่ทำงานมุ่งสู่การทำงานอาชีพต่อไปโดยไม่จำกัดฐานะ เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม หรือนักเรียนที่มีความบกพร่อง
4. เพื่อใช้สถานที่ทำงานหรือสถานประกอบการเป็นสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของกระบวนการศึกษา

หลังจากที่วงการศึกษาระดับสูงของสหรัฐอเมริกาได้ประกาศใช้กฎหมาย “School – To – Work Opportunities Act of 1994” เพื่อขานรับระบบเศรษฐกิจของโลกยุคใหม่ที่ต้องการคนทำงานที่มีทักษะระดับสูง ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกก็ได้นำรูปแบบการศึกษา STW มาใช้ในสถานศึกษาของตน (ไพพรรณ เกียรติโชติชัย, 2545, หน้า 91-94)

กล่าวโดยสรุปแล้ว กระบวนการ School – To – Work เป็นกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการแก้ปัญหาการว่างงาน และพัฒนาเยาวชนให้มีศักยภาพในการทำงาน เพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานที่กำลังต้องการบุคลากรด้านวิชาชีพเป็นอย่างมาก

การวัดผลและประเมินผลการเรียน

จากคู่มือการวัดผลประเมินผล กรมอาชีวศึกษา (2538, หน้า 36-38) กล่าวถึงการวัดผลและประเมินผลการเรียนว่า จุดประสงค์ที่สำคัญของการเรียนการสอนคือ ต้องการให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น ที่ค่อนข้างถาวร โดยนักเรียนจะต้องสามารถทำในสิ่งที่ต้องการได้หลังจากการเรียนการสอนจบลงแล้ว แต่เนื่องจากนักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งด้านพื้นฐานความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ที่มีอยู่เดิม และความสามารถในการรับรู้เนื้อหาวิชา ทักษะปฏิบัติ รวมทั้งการส่งถ่ายความรู้ จึงอาจทำให้นักเรียนแต่ละคนมีการเรียนรู้ไม่เท่าเทียมกัน ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้องมีการวัดผลและประเมินผลการเรียนของนักเรียนแต่ละคนเพื่อตรวจสอบว่านักเรียนแต่ละคนได้เรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงใด

การวัดผล (Measurement) หมายถึง การหาปริมาณการที่มีความหมาย สำหรับบอกสมรรถภาพที่เป็นนามธรรมของนักเรียน โดยใช้สิ่งเร้า (เครื่องมือ) การแสดงปฏิกิริยาหรือพฤติกรรมต่อสิ่งเร้า ผลที่ได้ อาจเป็นตัวเลขหรือสัญลักษณ์ที่แทนคุณภาพหรือปริมาณของสมรรถภาพของนักเรียน

การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การนำผลของการวัดหลาย ๆ ด้าน มาประมวลเข้าด้วยกันแล้ววินิจฉัย ตัดสิน สรุป อย่างมีหลักเกณฑ์ ว่านักเรียน นักศึกษามีคุณภาพระดับใด ซึ่งการวัดผลและการประเมินผลนั้นมีกระบวนการที่แตกต่างกัน แต่ก็ยังต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ดังแสดงไว้ในตารางที่ 1

ตาราง 1 การเปรียบเทียบการวัดผลและประเมินผล (คู่มือการวัดผลและประเมินผล กรมอาชีวศึกษา, 2538, หน้า 56)

การวัดผล	การประเมินผล
1. อาศัยเครื่องมือวัด เช่น แบบสอบถาม	1. อาศัยผลการวัดเป็นหลัก
2. ผลที่วัดได้ผลเป็นคะแนน	2. ผลที่ได้เป็นค่าการวินิจฉัยหรือสรุป 4,3,2,1,0
3. วัดทีละด้าน ทีละอย่างในสิ่งที่ต้องการรู้	3. นำผลการวัดทุกชนิดมารวมกันตัดสิน
4. อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์	อาศัยดุลยพินิจอย่างมีเหตุผล

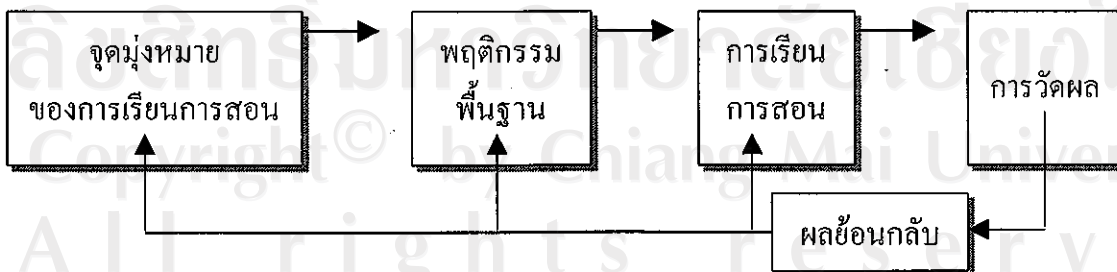
การวัดผลและประเมินผลการเรียน จะเป็นตัวกำหนดแนวทาง การติดตามผล การเรียนรู้ของนักเรียน เมื่อใดที่มีการใช้หลักสูตรเพื่อการศึกษา การวัดผลการศึกษาอย่างเหมาะสมจะได้ ถึงแม้ว่าหน้าที่ของการวัดผลจะไม่ส่งผลโดยตรง ต่อจุดมุ่งหมายและเนื้อหาของ

หลักสูตรก็ตาม แต่การวัดผลก็มีส่วนช่วยตรวจสอบว่า ทั้งจุดมุ่งหมายและเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนด เป็นเป้าหมายที่จะให้เกิดแก่นักเรียนนั้นสัมฤทธิ์ผลมากน้อยเพียงใด มีความเหมาะสมหรือไม่ ทั้งยังเป็นตัวบ่งชี้ถึงข้อผิดพลาดต่างๆ ในกระบวนการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงการสอนในบทเรียนต่อไป ถ้าปรับหลักสูตรเหมือนกับแผนปฏิบัติแล้ว การวัดผลก็เสมือนผู้ตรวจสอบผลงานของแผนปฏิบัตินั้น

การสอนกับการวัดผล เป็นกิจกรรมที่แยกกันไม่ได้ เมื่อใดที่มีการสอนย่อมจะต้องมีการวัดผล เพราะการสอนทุกครั้งนักเรียนแต่ละคนย่อมเรียนรู้ได้แตกต่างกัน การวัดผลจึงต้องทำหน้าที่ติดตามการเรียนการสอนทุกครั้งไป

การสอนทุกครั้งต้องเริ่มจากจุดมุ่งหมายของการสอน ซึ่งผู้สอนจะต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าต้องการให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะใด มีความสามารถอะไร มีพฤติกรรมใดเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม หลังจากตั้งจุดมุ่งหมายของการสอนแล้ว ผู้สอนควรพิจารณาต่อไปว่า การที่นักเรียนจะเกิดความงอกงามหรือเรียนรู้ในสิ่งที่กำหนดไว้ได้นั้น นักเรียนจะต้องมีพื้นฐานความรู้ ความสามารถเดิมอะไรบ้าง ผู้สอนจะได้เตรียมนักเรียนให้พร้อมเสียก่อน เมื่อถึงขั้นการเรียนการสอน ซึ่งเป็นขั้นที่สำคัญที่สุดที่ผู้สอนจะต้องทุ่มเทให้อย่างเต็มที่ โดยพยายามเลือกใช้กลวิธีในการสอน ใช้กิจกรรม และสื่อการเรียนการสอนเข้าเสริม เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้เต็มที่ สมบูรณ์ ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ถ้าเนื้อหาใดหรือรายละเอียดใดที่นักเรียนบางคนยังบกพร่อง สับสน ต้องมีการช่วยเหลือแนะนำเพิ่มเติม หรือให้การซ่อมเสริมตลอดเวลา ดังนั้นเมื่อจบบทเรียนจึงต้องมีการวัดผลเพื่อตรวจสอบผลของการปฏิบัติและทำให้ได้ข้อมูลต่างๆ เพื่อใช้เป็นผลย้อนกลับนำไปปรับปรุงองค์ประกอบต่างๆ ต่อไป ซึ่งคู่มือการวัดผลและประเมินผลกรมอาชีวศึกษา (2538, หน้า 57) ได้แสดงไว้ ดังปรากฏในแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงกระบวนการเรียนการสอน

ดังนั้นการวัดผลจึงมีบทบาทในกระบวนการเรียนการสอนถึง 3 ระยะ คือ การวัดผลก่อนสอน การวัดผลระหว่างสอนและการวัดผลเมื่อเสร็จสิ้นการสอนแล้ว

1. การวัดผลก่อนสอน เป็นการวัดผลเพื่อสำรวจความพร้อมของนักเรียนว่า มีพฤติกรรม ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ที่จำเป็นหรือเป็นทุนเดิมที่จะใช้เป็นบันไดก้าวไปสู่การเรียนรู้ในเรื่องใหม่มากน้อยเพียงใด สิ่งใดยังขาดหรือบกพร่องอยู่ เพื่อช่วยปรับปรุงแก้ไข ให้มีพื้นฐานดีตั้งแต่เริ่มต้นการวัดผลก่อนเรียน อาจใช้ข้อสอบวัด ใช้การสัมภาษณ์ สอบถาม ให้นักเรียนตอบ ในช่วงการนำเข้าสู่บทเรียนก็ได้ สำหรับวิชาภาคปฏิบัติ อาจถือเอาผลการปฏิบัติในวัตถุประสงค์ก่อนเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติใหม่ต่อไป

2. การวัดผลระหว่างสอน เป็นการวัดผลเพื่อค้นหาข้อบกพร่องหรือสิ่งที่เป็นอุปสรรคในการเรียนของนักเรียน เพื่อจะได้รับการแก้ไข ซ่อมเสริมข้อบกพร่องต่าง ๆ เป็นระยะ การวัดผลระหว่างสอน ควรจะกระทำหลังจากจบบทเรียนในแต่ละบท เพื่อที่จะนำมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน และควรกระทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ อาจโดยการสังเกต พฤติกรรมของนักเรียน การให้แบบฝึกหัดและตรวจผลสำเร็จ การตอบคำถาม สำหรับวิชาภาคปฏิบัติ อาจตรวจสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา ทฤษฎี ความสามารถในการปฏิบัติงาน

3. การวัดผลเมื่อเสร็จสิ้นการสอน เป็นการวัดผลเพื่อตัดสินความสามารถของนักเรียนว่า มีความสามารถในสิ่งที่สอนไปแล้วนั้นมากน้อยเพียงใด สำหรับวิชาภาคปฏิบัติโดยการตรวจสอบคุณภาพผลงานหรือชิ้นงานสำเร็จ ซึ่งอาจเป็นการวัดผลงานฝึกแต่ละชั้นที่ฝึกเป็นประจำ ประจำสัปดาห์และอาจวัดผลปลายภาคเรียนโดยการสอบภาคปฏิบัติที่จัดขึ้นเป็นการเฉพาะองค์ประกอบสำคัญที่ถือว่าเป็นหลักของการวัดผลการศึกษา

ปัจจุบันการวัดผลและประเมินผลการเรียนเน้นการวัดพฤติกรรมที่แสดงออกของนักเรียนควบคู่กันไป กับความรู้ความสามารถที่กำหนดไว้ในเนื้อหาของหลักสูตร พฤติกรรมที่แสดงออกแบ่งได้เป็น 3 ด้าน คือ

1. พฤติกรรมด้านความรู้ความคิด (Cognitive domain) พฤติกรรมที่เกิดขึ้น หลังจากได้มีประสบการณ์และการเรียนรู้ เป็นความสามารถในด้านการคิด ซึ่งเป็นกระบวนการทางด้านสมองของมนุษย์แบ่งออกเป็น 6 ชั้น ตามลำดับการเกิดพฤติกรรม ดังนี้ (คู่มือวัดผลและประเมินผล กรมอาชีวศึกษา, 2538, หน้า 61-63)

1.1 ความรู้ ความจำ (Knowledge) เป็นความสามารถในการจดจำจากประสบการณ์ต่าง ๆ และระลึกเรื่องราวอัน ๆ ออกมาได้ถูกต้องแม่นยำ

1.2 ความเข้าใจ (Comprehension) เป็นความสามารถในการแปลความ ตีความสรุปความและ ขยายความ ในเรื่องราวและเหตุการณ์ในชีวิต หรือผสมผสานสิ่งใหม่ที่พบเห็นกับประสบการณ์เดิม

1.3 การนำไปใช้ (Application) เป็นความสามารถในการนำหลักการ กฎเกณฑ์ ทฤษฎีและวิธีการดำเนินการต่าง ๆ ของเรื่องที่ได้รู้มาแล้วไปใช้ในการแก้ไขปัญหามาใน สถานการณ์ใหม่ได้

1.4 การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นความสามารถในการจับใจความสำคัญ การหา ความสัมพันธ์ และหลักการของเรื่องราว เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

1.5 การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นความสามารถคิดริเริ่มสร้างสรรค์เป็น ความสามารถในการผสมผสานส่วนย่อยเข้าเป็นเรื่องเดียวกัน โดยการปรับปรุงของเก่าให้ดีขึ้น มีคุณภาพ และประสิทธิภาพดีกว่าเดิม

1.6 การประเมินค่า (Evaluation) เป็นความสามารถในการวินิจฉัยหรือตัดสิน ติราคา ลงสรุป ในเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างมีหลักการ

2. พฤติกรรมด้านความรู้สึก (Affective domain) เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวกับจิตใจ หรือ ลักษณะท่าทาง หรือบุคลิกภาพที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก รวมทั้งทัศนคติ ความสนใจ ความ ซาบซึ้ง การปรับตัวแบ่งออกเป็น 5 ชั้นตามลำดับดังนี้

2.1 การรับรู้ (Receiving) เป็นความรู้สึกฉับไว รวดเร็วในการรับรู้ต่อสิ่งต่าง ๆ เป็นความสามารถในการนึกคิดต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นความเต็มใจ ที่จะยอมรับหรือรู้จักในสิ่งนั้น เตรียมพร้อมที่จะรับรู้การเรียนรู้ในขั้นต่อไป

2.2 การตอบสนอง (Responding) เป็นการสนองอาการโต้ตอบต่อสิ่งเร้าด้วย ความรู้สึกที่เต็มใจ ยินยอมและมีความพอใจในการแสดงความสามารถที่จะนำตนเข้าไปมี ส่วนร่วมนั้น

2.3 การสร้างคุณค่า (Valuing) เป็นการแสดงออกถึงความพร้อมที่จะรับว่าสิ่งนั้น มีคุณค่าหรือประโยชน์ อย่างเกิดความนิยมชมชอบและเชื่อถือในสิ่งนั้น มีความรู้สึกใน คุณค่า หรือความคิดฝังแน่นในคุณค่านั้น ๆ อย่างแน่นอน

2.4 การจัดระบบ (Organization) เป็นการสร้างความคิดรวม สร้างคุณค่าให้เกิดขึ้น และมีความสัมพันธ์กับสิ่งนั้น มีการกำหนดคุณค่าที่เด่นและสำคัญ

2.5 การสร้างลักษณะนิสัย (Characterization by a value) เป็นการจัดคุณค่าที่มีอยู่ แล้ว ยึดถือเป็นลักษณะนิสัยประจำของบุคคล

พฤติกรรมด้านความรู้สึกนี้แยกเป็นพฤติกรรมที่เข้าใจได้ง่าย ๆ คือ ความสนใจ ความ ซาบซึ้ง เจตคติ ค่านิยม และการปรับตัว

3. พฤติกรรมด้านการปฏิบัติ (Psychomotor domain) เป็นพฤติกรรมทางความ สามารถในด้านการปฏิบัติการมีประสิทธิภาพ แบ่งเป็น 5 ชั้น ดังนี้

- 3.1 การเลียนแบบ (Imitation) เป็นการเลือกที่จะเป็นแบบที่สนใจ
- 3.2 การทำตามแบบ (Manipulation) เป็นการลงมือกระทำตามแบบที่เลือกไว้
- 3.3 การหาความถูกต้อง (Precision) เป็นการตัดสินใจเลือกทำตามแบบที่เห็นว่าถูกต้อง
- 3.4 การทำอย่างต่อเนื่อง (Articulation) เป็นการกระทำสิ่งที่เห็นว่าถูกต้องได้อย่างต่อเนื่อง

3.5 การทำโดยธรรมชาติ (Naturalization) เป็นการทำงานเกิดทักษะสามารถปฏิบัติงานขั้นนั้นได้โดยอัตโนมัติเป็นธรรมชาติ (กรมอาชีวศึกษา, 2538, หน้า 36)

กล่าวโดยสรุปการวัดและการประเมินผล คือกระบวนการในการตรวจสอบพัฒนาการของนักเรียนว่าสิ่งใดยังขาดหรือบกพร่องอยู่ เพื่อช่วยปรับปรุงแก้ไข เพื่อที่จะนำมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป

การวัดผลการเรียนรู้ทางทฤษฎี

การวัดผลการเรียนรู้ทางทฤษฎี (คู่มือการใช้หลักสูตร ปวช. 38, 2538, หน้า 45-52) เป็นการวัดความสามารถทางสติปัญญาของนักเรียนในการนำความรู้ออกมาใช้แก้ปัญหาต่างๆ ในการทำงาน ซึ่งอาจอยู่ในลักษณะพื้นความจำในสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้ว (Recalled Knowledge) นำมาใช้ในการเขียน หรืออธิบายด้วยคำพูดได้อย่างถูกต้อง การนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาใหม่ๆ (Applied Knowledge) ที่มีลักษณะเดียวกับสิ่งที่เคยเรียนรู้หรือมีประสบการณ์มาแล้ว การส่งถ่ายความรู้ (Transferred Knowledge) ไปใช้ในการแก้ปัญหาใหม่ ที่มีลักษณะแตกต่างไปจากสิ่งเดิม ที่เคยรู้และมีประสบการณ์มาแล้ว โดยใช้การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า การวัดผลการเรียนรู้ทางทฤษฎีส่วนใหญ่ใช้แบบสอบเป็นเครื่องมือวัด ครู-อาจารย์และผู้บริหาร จึงควรมีหลักยึดเพื่อเป็นแนวทางในการเขียนข้อสอบให้มีคุณภาพ

กล่าวโดยสรุปแล้วการวัดผลการเรียนรู้ทางทฤษฎี คือกระบวนการวัดความสามารถทางสติปัญญาของนักเรียน ในเรื่องการนำความรู้ออกมาใช้ และสามารถแก้ปัญหาในการทำงาน โดยอาศัยประสบการณ์จากสิ่งที่เคยได้เรียนรู้มาแล้ว

การวัดผลและประเมินผลภาคปฏิบัติ

การวัดผลและประเมินผลภาคปฏิบัติ (คู่มือการใช้หลักสูตร ปวช. 38, 2538, หน้า 55-62) ซึ่งได้แก่การตรวจสอบความสามารถในการทำงานของนักเรียนด้วยความรวดเร็ว ถูกต้อง แม่นยำ การทำงานด้วยความปลอดภัยและรับผิดชอบต่องานนั้น ตลอดจนการตรวจ

สอบคุณภาพผลงานสำเร็จของนักเรียน ตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ในใบสั่งงานหรือใบงาน ในการตรวจผลความสำเร็จผลของนักเรียน อาจทำได้ 3 ประการ คือ

1. การตรวจสอบความรู้ความเข้าใจเนื้อหาทางทฤษฎี
2. การตรวจสอบความสามารถในการปฏิบัติงาน
3. การตรวจสอบคุณภาพผลงานสำเร็จ

บทเรียนทักษะปฏิบัติ ประกอบด้วยทักษะทางภาคปฏิบัติ ความรู้ทางทฤษฎีเชิงปฏิบัติ และทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน ดังนั้นการวัดผลและประเมินผลภาคปฏิบัติจึงต้องตรวจสอบความสามารถของนักเรียนในพฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน

1. การตรวจสอบความรู้ความเข้าใจเนื้อหาทางทฤษฎี กระทำได้ทั้งระหว่างการเรียนการสอนและหลังจบบทเรียนแล้ว การตรวจสอบทางทฤษฎีอาจทำได้โดยการใช้แบบทดสอบทางข้อเขียน การสัมภาษณ์ การใช้คำถามปากเปล่า การสังเกตการทำงานหรือการอภิปรายกลุ่มนักเรียน อาจทำการวัดหรือตรวจสอบในด้านต่างๆ ดังนี้

- 1.1 ความสามารถในการอ่านไดอะแกรม สัญลักษณ์หรือการใช้หนังสือ ตำรา และคู่มือในการปฏิบัติงาน

- 1.2 เนื้อหาความรู้ทางทฤษฎีที่สัมพันธ์กันและความคิดในเหตุผลต่างๆ

- 1.3 ความสามารถในการวิเคราะห์และวางแผนขั้นตอนการทำงานนั้นๆ

- 1.4 กฎเกณฑ์และความปลอดภัยในการทำงาน

2. การตรวจสอบความสามารถในการปฏิบัติงาน รวมถึงความสามารถทางกล้ามเนื้อและทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน ซึ่งสามารถทำได้ด้วยการสังเกตการทำงาน การสัมภาษณ์หรือการอภิปรายกลุ่มของนักเรียน การตรวจสอบความสามารถในการปฏิบัติงาน อาจทำการวัดหรือตรวจสอบในด้านต่างๆ ดังนี้

- 2.1 ทักษะทางด้านความถูกต้องและความปลอดภัยในการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ ซึ่งรวมทั้งการใช้ การบำรุงรักษาและการเก็บเครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ

- 2.2 ความสามารถในการเตรียมงานและลำดับขั้นตอนการทำงานตั้งแต่ต้นจนสำเร็จ

- 2.3 ระยะเวลาในการทำงาน

- 2.4 นิสัย ทัศนคติและความขยันในการทำงาน

ในช่วงระหว่างการให้แบบฝึกหัดแก่นักเรียน ได้ฝึกทักษะนั้น นักเรียนจะได้ฝึกทักษะใหม่ในการทำงานโดยประสานร่วมกับทักษะเก่าที่เคยได้ฝึกมาแล้ว ผู้สอนควรจะต้องสังเกตการปฏิบัติงานของนักเรียนอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ เพื่อคอยให้คำแนะนำเมื่อจำเป็นและ

อภิปรายเพิ่มเติมในสิ่งที่นักเรียนยังเข้าใจไม่ชัดเจน ทั้งยังเป็นการควบคุมให้นักเรียนฝึกหัดพฤติกรรมที่ถูกต้องในการทำงาน ซึ่งจะได้ติดเป็นนิสัยต่อไป

การควบคุมการฝึกของนักเรียนนั้น อาจทำได้ 3 ลักษณะ คือ

1. คอยควบคุมอยู่ข้างๆ ตลอดเวลา
2. มีการควบคุมเป็นระยะๆ
3. ไม่มีการควบคุมเลย

ผลของการสังเกตและตรวจสอบความสามารถในการทำงานนักเรียนนั้น นอกจากจะให้ผลดีในด้านการเรียนแล้ว ยังใช้เป็นข้อมูลในการให้คะแนนการทำงาน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลนักเรียนด้วย

4. การตรวจสอบคุณภาพของผลงานหรือชิ้นงานสำเร็จ กระทำได้หลังบทเรียนเมื่อนักเรียนปฏิบัติงานเสร็จและส่งผลงานนั้น เป็นการประเมินคุณภาพของงานในรูปของความถูกต้อง ความสวยงาม ความละเอียด ความประณีต ซึ่งควรคำนึงถึงความเที่ยงตรงในการตรวจด้วยการใช้เครื่องมือตรวจสอบผลงานและอาจให้ผู้ตรวจหลายคน

ซึ่งหากจะกล่าวโดยสรุปแล้ว การวัดผลภาคปฏิบัติ ก็คือการตรวจสอบความสามารถในการทำงานว่ามีความรวดเร็วถูกต้อง แม่นยำ และมีความปลอดภัย รับผิดชอบต่องานนั้น ตลอดจนการตรวจสอบคุณภาพผลงานสำเร็จของนักเรียน ตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้

องค์ประกอบของการวัด

คู่มือการใช้หลักสูตร ปวช. 38 (2538, หน้า 63-65) ได้เสนอองค์ประกอบของการวัดไว้ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดงานที่จะใช้ในการวัด

1.1. ชนิดของงาน แบ่งได้ 3 ประเภท คือ

1.1.1. งานที่ทำตามแบบ เป็นการวัดในลักษณะที่กำหนดเงื่อนไขของกรปฏิบัติเป็นสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกับสภาพความเป็นจริงให้มากที่สุด แล้วกำหนดข้อคำถามหรือวิธีการให้ได้ผลลัพธ์ในเรื่องนั้นๆ หรือจะเป็นการกำหนดชิ้นงานเป็นแบบให้ผู้สอบทำงานให้ถูกต้องตามแบบที่กำหนดให้ หรือกำหนดสถานการณ์จำลองให้เหมือนจริงที่สุด แล้วให้ลงมือปฏิบัติตามสถานการณ์จำลองนั้น ลักษณะของงานที่ต้องทำตามแบบนี้ คือ การพิมพ์ติด การทำเครื่องประดับอัญมณี ตามแบบที่กำหนด การตัดเสื้อตามแบบ การขับรถยนต์ในสนาม เป็นต้น

1.1.2. งานที่ทำเองเพื่อใช้เป็นตัวอย่าง เป็นการกำหนดงานที่ทำเป็นข้อหรือเป็นโครงการ หรือเป็นเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน เพื่อดูความสามารถในการทำงาน ทั้งด้านการจัดการและด้านผลผลิตที่ได้

1.1.3. งานที่ทำในสถานการณ์จริง เช่น การขับรถยนต์ถนน การทำวงกบ ประตูหน้าต่างที่ร้านค้า การผูกเหล็กในงานก่อสร้าง เป็นต้น

1.2. ลักษณะของงานที่ดี ในการกำหนดงานในการสอบวัด ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1.2.1. งานนั้นเหมาะสมกับระดับความสามารถของผู้สอบ

1.2.2. มีความเป็นไปได้ เหมาะสมกับเวลา

1.2.3. สะท้อนถึงทักษะที่จำเป็นหรือสำคัญ

1.2.4. สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย

2. แบบประเมิน

2.1. แบบประเมินวิธีการปฏิบัติ (Process) คือ

2.1.1. แบบสำรวจรายการ (Check list)

2.1.2. มาตรฐานประมาณค่า (Rating scale)

2.2. แบบประเมินผลการปฏิบัติ (Product) คือ

2.2.1. มาตรฐานประมาณค่า (Rating scale)

2.2.2. การจัดอันดับคุณภาพ (Ranking method)

หลักการวัด เพื่อให้ผลการวัดมีความเที่ยงตรง เชื่อถือได้ ควรยึดหลักปฏิบัติ ดังนี้
วัดให้ตรงตามวัตถุประสงค์ งานที่กำหนดให้ทำ มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

3. ดำเนินการได้เหมาะสมกับลักษณะงานที่ให้ปฏิบัติ คือ

3.1. ทำเป็นรายบุคคล

3.2. ทำเป็นกลุ่มย่อย

3.3. ทำเป็นกลุ่มใหญ่

4. มีความยุติธรรม โดยวิธีการ ดังนี้

4.1. กำหนดขอบข่ายของงานให้ชัดเจน

4.2. กำหนดเงื่อนไขหรือข้อกำหนดไว้อย่างชัดเจน

4.3. ให้ใช้งานหรือกำหนดสถานการณ์เหมือนกัน

5. ตรวจสอบให้คะแนนอย่างเป็นปรนัยและเที่ยงตรง โดยวิธีการดังนี้

- 5.1. จัดทำแบบประเมิน
- 5.2. แบ่งคะแนนวิธีการปฏิบัติและผลการปฏิบัติอย่างเหมาะสม
- 5.3. ให้คะแนนควบคุมทุกๆ ด้าน

วิธีการดำเนินการวัด การวัดควรกำหนดลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติ ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์การวัด โดยเขียนเป็นพฤติกรรมที่สามารถวัดได้ สังเกตได้ ให้ชัดเจน ครอบคลุม ครอบคลุมทุกจุดประสงค์หลัก

2. กำหนดงานที่จะให้ปฏิบัติ ต้องให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ ยากง่ายพอเหมาะ สามารถปฏิบัติได้ และกำหนดเวลาในการปฏิบัติไว้อย่างเหมาะสม

การกำหนดวิธีดำเนินการ แบ่งได้ 2 ส่วน คือ กำหนดวิธีปฏิบัติ (ทำที่ไหน เป็นกลุ่ม หรือรายบุคคล) และกำหนดขอบข่ายการปฏิบัติงาน โดยระบุสิ่งดังต่อไปนี้ คือ

1. ลักษณะของงานที่ต้องการ
2. วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้หรือไม่อนุญาตให้ใช้

ปัญหาในการวัดผลภาคปฏิบัติ สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาในการวัดผลภาคปฏิบัติ คือ

1. การวัดค่อนข้างเป็นอัตนัย
2. กำหนดจุดประสงค์ในการวัดได้ไม่ชัดเจน
3. วิธีดำเนินการสอบยุ่งยาก
4. การให้คะแนนและการตีความหมายของคะแนนไม่เป็นปรนัย
5. ขาดความยุติธรรมในการสอบ เพราะบางครั้งไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ให้

เหมือนกันได้สำหรับผู้สอบทุกคน

การสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร

1. สอบได้รายวิชาในหมวดวิชาพื้นฐาน หมวดวิชา และหมวดวิชาเลือกเสรี ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแต่ละประเภทวิชาและสาขาวิชา
2. ได้จำนวนหน่วยกิตสะสมครบตามโครงสร้าง
3. ได้ค่าระดับคะแนนเฉลี่ยสะสมไม่ต่ำกว่า 2.00
4. เข้าร่วมกิจกรรมและผ่านการประเมินทุกภาคเรียน
5. สำหรับนักเรียนในประเภทวิชาเกษตรกรรม สาขาวิชาเกษตรและเทคโนโลยี ต้องสอบผ่านมาตรฐานวิชาชีพ และนักเรียนในระบบทวิภาคี ต้องสอบผ่านมาตรฐานฝีมือ

3. กิจกรรมการสอนพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาระดับอาชีวศึกษา

กิจกรรมการสอนพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาระดับอาชีวศึกษานั้น

สมสุดา ผู้พัฒนา และอัจฉรา ธารนะมัย (2534, หน้า 34-36) ได้กล่าวไว้ว่า นอกจากการพัฒนา
ด้านวิชาการแล้วต้องมีการพัฒนาด้านจริยธรรมของผู้ที่เข้ามาศึกษาในระบบอาชีวศึกษา เพื่อให้
มีเจตคติที่ดีต่อสัมมาชีพ มีความภาคภูมิใจและมั่นใจในวิชาชีพที่เรียน เพื่อพัฒนาด้านวินัยใน
การทำงาน มีจรรยาในวิชาชีพ มีความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร ความคิดริเริ่มสร้าง
สรรค์ การรับผิดชอบในการทำงาน ความมีมนุษยสัมพันธ์ดี และความสามารถในการตัดสินใจ
และแก้ปัญหา

ดังนั้นเพื่อให้คุณภาพของนักเรียนเข้ามาศึกษาในระบบอาชีวศึกษาเป็นคนที่ดี มี
คุณภาพ ตามที่สังคมต้องการ หลักสูตรอาชีวศึกษาจึงได้กำหนดให้มีการเรียนการสอนวิชา
พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นวิชาเลือกเสรี ให้นักเรียนได้ศึกษา เพราะชีวิตที่ดีและคนดีที่โลก
ต้องการ คือคนที่ดำเนินชีวิตด้วยความบริสุทธิ์ คือไม่มีพินัยแก่ผู้ใด บุคคลที่จะไม่เป็นพินัยจะ
ต้องเป็นผู้ที่มีระเบียบวินัยปฏิบัติตนตามกติกาของสังคม ไม่โกง พุคแต่คำจริง มีความจริงต่อ
บุคคล ต่อหน้าที่ ต่อความดี ต่อการงาน และต่อวาจา เป็นบุคคลที่ดำเนินชีวิตอย่างผู้มีปัญญา
คือ ประกอบอาชีพสุจริต เลี้ยงตนเองและผู้อื่นได้ มีความอดทน ขยัน ซื่อสัตย์ เป็นบุคคลที่มี
ความกรุณา เป็นผู้มีน้ำใจ มีความกตัญญู บำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

ส่วนหลักธรรมที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับ
ชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปีที่ 3 พุทธศักราช 2538 เรียบเรียงตามหมวดในวิชาพระพุทธ
ศาสนาได้ดังนี้

1. สาระสำคัญของพระพุทธศาสนา
2. พระพุทธคุณ 9 และพุทธชัฏฉจริยา
3. ประวัติพระสาวก และอุบาสก อุบาสิกา
4. พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม
5. มงคลชีวิต
6. บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม
7. การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน
8. บทบาทของชาวพุทธในการปกป้องและถ่ายทอดพระพุทธศาสนาและ
การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์
9. พระไตรปิฎก
10. หลักการตัดสินใจพระธรรมวินัย 8 ประการ

11. การบริหารจัดการและเจริญปัญญา
12. มารยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
13. คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

ตลอดเวลาที่ผ่านมา การจัดอาชีวศึกษามุ่งเน้นการผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพ มีความชำนาญในวิชาชีพ และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศชาติ อีกทั้งยังเน้นให้บุคลากรที่ผลิตออกมามีคุณภาพทางด้านศีลธรรม จริยธรรม เพื่อให้ประเทศชาติมีความเจริญอย่างถูกต้องและดีงาม การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในระดับอาชีวศึกษา ตามหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา พุทธศักราช 2538 (2538, หน้า 44-50) เน้นหลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีแนวทาง ดังนี้

1. การสร้างเสริมศรัทธา

นักเรียนระดับอาชีวศึกษา จะอยู่ในช่วงวัยรุ่น มีความเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ จิตใจ บุคลิกภาพ สนใจเหตุการณ์แวดล้อม พอ ๆ กับความสนใจในตัวเอง ชื่นชมคนที่มีความเด่น ให้ความร่วมมือในทุกกิจกรรมที่เขาศรัทธาเลื่อมใส ดังนั้นการสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้นักเรียนที่เป็นวัยรุ่น จะดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและได้ผลดี ต้องเริ่มต้นด้วยการสร้างศรัทธาก่อน เพราะนักเรียนเคยมีความรู้สึก ว่า ศาสนาเป็นเรื่องของการควบคุมพฤติกรรม เป็นกระบวนการที่ผู้ใหญ่คอยห้ามปรามและตำหนิ ตีตีสอน ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเช่นนี้ จึงทำให้การเรียนวิชาพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องน่าเบื่อหน่าย ครูจึงจำเป็นต้องสร้างความรู้สึกเลื่อมใสและความเชื่อมั่น โดยมีหลัก 3 ประการ ดังนี้

1. เชื่อมั่นว่าหลักพระพุทธศาสนาเป็นความรู้จริง ความดีและความงามเป็นสิ่งที่แท้จริง พระธรรมคำสอนล้วนเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้

2. เชื่อมั่นว่าการปฏิบัติตามหลักของพระพุทธศาสนา ย่อมเกิดผลดีต่อชีวิต

3. เชื่อมั่นว่าการศึกษาพระพุทธศาสนาเป็นการเรียนสาระความรู้ที่มีเหตุผลสามารถนำไปใช้ได้

การเสริมสร้างศรัทธานั้นครูสามารถทำได้ดังนี้

การเสริมสร้างบุคลิกภาพของครู ให้เป็นคนสะอาด แจ่มใส สงบ ส่ารวม มีสุขภาพดี ทั้งกายและใจ มีจิตใจเป็นอิสระคอยชี้แนะช่วยเหลือผู้อื่นได้ มีความมั่นใจในตนเอง เป็นผู้รู้จริง และปฏิบัติจริง ในสิ่งที่ตนเองสอนผู้อื่น บุคลิกภาพของครูเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างศรัทธา ที่จะทำให้ให้นักเรียนรัก ใฝ่หาใจและเชื่อมั่นในตัวครูอย่างแท้จริง

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์และระหว่างเพื่อนกับเพื่อน ความสัมพันธ์ที่ดีนั้นจะเกิดขึ้น ได้จากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย อันเป็นการเปิด

โอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น มีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างมีเหตุผล สามารถทำงานร่วมกันได้ เรียนรู้และช่วยกันแก้ปัญหา ทั้งครูและศิษย์ที่จะเกิดเจตคติที่ดีอันเป็น บ่อเกิดของความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ การสร้างความตระหนักในเรื่องความสำคัญของการนับถือศาสนาให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ต้องใช้สื่อเชื่อมโยงให้เห็นว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของเขาและช่วยให้เขาประสบความสำเร็จในชีวิตได้ การจัดกิจกรรมเพื่อเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจให้กับนักเรียนจะต้องคำนึงถึงภูมิหลัง วิถีชีวิต ความสามารถ ความสนใจที่แตกต่างกัน สภาพของครอบครัวที่แตกต่างกัน องค์กรประกอบเหล่านี้ ทำให้ความรู้สึกรู้สึกนึกคิดและวิธีการเรียนรู้ของนักเรียนแตกต่างกัน ดังนั้นกิจกรรมที่น่าเสนอควรมีหลายประเภท ได้แก่

1. ธรรมชาติและปรากฏการณ์ธรรมชาติที่นักเรียนได้พบเห็นทุกวัน แต่มิได้นำมาคิดพิจารณา เช่น ใบไม้ที่ผลิ ใบไม้ที่ร่วงหล่นทับถมกัน ลมที่พัดเย็นหรือลมพายุที่พัดทุกอย่างให้เสียหายการใช้ธรรมชาติเป็นสื่อสิ่งเร้า เป็นสิ่งที่ครูในสมัยก่อนใช้อยู่เสมอและยังเป็นสื่อที่ดีที่ครูใช้อยู่ในปัจจุบัน

2. ข่าวและเหตุการณ์เป็นสื่อสิ่งเร้า และแรงจูงใจให้นักเรียนเกิดความสนใจใคร่รู้ และยังทำให้นักเรียนตระหนักว่า วิชาพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันและเป็นตัวอย่างให้นักเรียนคิดวินิจฉัยสิ่งผิดชอบด้วยตัวเอง

3. การใช้สื่อและวิธีการนำเสนอสื่อต่าง ๆ เพื่อเร้าความสนใจ เช่น การใช้เพลง การเล่านิทาน การเล่นเกม กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง ภาพยนตร์ คอมพิวเตอร์ การจัดป้ายนิเทศและการจัดนิทรรศการ ซึ่งจะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

4. การจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ตรวจสอบความรู้ ความคิดของตนเอง และให้ทราบผลการตรวจสอบทันที จะช่วยให้เป็นการเสริมแรงและจูงใจให้นักเรียนปรับปรุงตนเอง หรือปรับปรุงผลงานให้ดีขึ้น เช่น การชมเชย การให้รางวัล การวิจารณ์อย่างมีเหตุผล การประกาศเกียรติคุณ เป็นต้น

2. การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม

การที่จะทำให้นักเรียนเรียนวิชาพระพุทธศาสนาได้ทันสมัย น่าค้นหาและแสวงหาคำตอบและเกิดการเรียนรู้ได้ดั่งนั้น การจัดบรรยากาศของการเรียนให้เหมาะสมมีความสำคัญมาก เช่น การจัดโต๊ะเรียนใหม่ เป็นวงกลม หรือรูปตัวยู การเปลี่ยนสถานที่เรียนจากห้องเรียนปกติไปเรียนในหอประชุม ห้องจริยธรรม ใต้ร่มไม้ หรือกลางสนาม ท่ามกลางธรรมชาติที่มี

ความสงบหรือ อาจเป็นใน โบสถ์ วิหารของวัด เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาควรเลือกบรรยากาศให้เหมาะสมกับวัยและความสนใจใคร่รู้ของนักเรียน จึงจะทำให้การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาบรรลุผลตามจุดประสงค์

3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ

การที่นักเรียนจะซึมซับเอาเนื้อหาสาระจากบทเรียน ได้นั้นครูต้องจัดกระบวนการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ให้นักเรียนได้มีโอกาสสัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นเพื่อนนักเรียนด้วยกัน แบบอย่างจากผู้ใหญ่ สื่อการสอน ธรรมชาติและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในแต่ละบทเรียนจะต้องมีจุดประสงค์ มีกิจกรรม มีการสรุปประเมินผล เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วม ได้ลงมือปฏิบัติ ได้แสดงออกมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจะทำให้ นักเรียนค่อย ๆ เรียนรู้ และเกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมควรมีลักษณะดังนี้

1. พัฒนานักเรียนทุกด้าน ทั้ง กาย วาจา ใจ
2. ปลุกเร้าให้นักเรียนมีส่วนร่วมและกล้าแสดงออก
3. ให้โอกาสและเห็นความสำคัญของนักเรียนทุกคน
4. ฝึกฝนวิธีการแสวงหาความรู้และฝึกวิธีการแก้ปัญหา
5. จัดสถานการณ์ให้นักเรียนได้ฝึกการคิดวิเคราะห์
6. สร้างบรรยากาศที่รื่นรมย์ มีความเหมาะสมต่อการเรียน
7. มีการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย

กิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา มีลักษณะเช่นเดียวกับการเรียน

การสอนวิชาอื่น ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบาย การอภิปราย การตั้งปัญหา การศึกษาค้นคว้า การรายงาน การโต้วาที การแสดงบทบาทสมมติ การแสดงละคร กรณีตัวอย่าง ข่าวเหตุการณ์ มีการใช้สื่อประกอบหลากหลาย เช่น หุ่น นิทาน เกม และมีวิธีการสอนที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้หลายวิธี เช่น การสอนแบบสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ วิธีการสอนตามหลักพุทธสูตร การสอนตามกระบวนการเผชิญสถานการณ์ วิธีการฝึกสมาธิ และวิธีปฏิบัติตามประเพณีที่ถูกต้อง

สุนทร สุนันทชัย (2535, หน้า 34-36) ได้เสนอกิจกรรมที่ใช้สอนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้

1. การวิจารณ์ข่าวและเหตุการณ์
2. การเล่าเรื่องจากประสบการณ์จริง

3. การแสดงบทบาทสมมติ
4. การเชิญวิทยากรมาบรรยาย
5. การยกตัวอย่างจากนิทานหรือตัวละครในวรรณคดี
6. ใช้กิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาด มุ่งเน้นการสร้างคุณธรรม
7. เกมต่าง ๆ และกีฬา
8. พิธีกรรมทางศาสนา
9. เพลงและบทกลอน
10. การร่วมกันทำงานกลุ่ม
11. การอภิปรายการโต้วาที
12. การประกวดต่าง ๆ เช่น วาดภาพ มารยาทงาม ควรเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้

นักเรียนสนใจปฏิบัติตนเป็นคนดี

ส่วน สมทรง ปุณฺณฤทธิ (2532, หน้า 25-29) ได้เสนอกิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับจริยธรรมและพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้ คือ

1. การค้นคว้า สอน โดยให้นักเรียนค้นคว้าจากตำราต่าง ๆ ซึ่งผู้สอนควรร่วมมือกับห้องสมุด หรือจัดหาหนังสือมาให้ เพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับความสะดวกยิ่งขึ้น และทำให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะเรียน อย่างน้อยครูผู้สอนควรชี้แนะแหล่งค้นคว้า ชื่อหนังสือ ผู้แต่งให้นักเรียนด้วย

2. การอภิปรายธรรมะ การตั้งหัวข้ออภิปราย ทำได้โดยอาศัย สิ่งเหล่านี้ประกอบคือ

- 2.1 สิ่งที่นักเรียนได้พบเห็นขณะเดินทางมาโรงเรียน
- 2.2 จากหนังสือพิมพ์ หรือวารสารต่าง ๆ
- 2.3 จากปัญหาที่คนทั่วไปกำลังสนใจอยู่ในขณะนั้น
- 2.4 จากสิ่งแวดล้อม

เมื่อครูอภิปรายแล้ว ครูช่วยให้แนวทาง ชี้ตัวปัญหา และช่วยกันสรุปผล อย่างหึงค้ำไว้ จะช่วยให้นักเรียนคิดเป็น มีความคิดรวบยอดที่ดีและมองการณ์ไกลอีกด้วย

3. การสอนโดยมากให้ฝึกสมาธิ การฝึกสติกำหนดรู้ว่าจะขณะนี้เรากำลังทำอะไรอยู่ จะช่วยให้มีความรู้สึก ใจดี กลัวและอายบาบยิ่งขึ้น ซึ่งครูอาจจะฝึกให้นักเรียนมีสติได้หลายวิธี เช่น

- 3.1 การฝึกสติด้วยมือ
- 3.2 การเดินจงกรม
- 3.3 การกำหนดสติในการขึ้น – ลงบันได

3.4 การกำหนดรู้ระยะเวลาของเพื่อกันลืม

3.5 การกำหนดลมหายใจเข้า - ออก

3.6 กำหนดรู้ทุกอิริยาบถ ทุกขณะจิต

4. การแก้ปัญหารธรรม ครูอาจสอน โดยวิธีตั้งกระทู้ธรรม หรือยกปัญหาสังคม ปัจจุบันเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ได้ แล้วให้นักเรียนช่วยกันแก้ปัญหา หรือให้นักเรียนถามปัญหา คับข้องใจของนักเรียนด้วยวาจาในชั่วโมงเรียนหรือทางจดหมายก็ได้ หรือครูป้อนปัญหาให้นักเรียนตอบ แล้วช่วยกันแก้ไขโดยอาศัยธรรมะ ครูชี้แนะจนกว่าจะได้บทสรุปที่ลงตัว เป็นความถูกต้องโดยธรรมและนักเรียนก็เห็นด้วย พอใจด้วย (ความถูกต้องโดยธรรม หมายถึง ความปกติสุขสงบเย็นทั้งแก่ตัว และสังคม)

5. การทำรายงาน เมื่อนักเรียนได้ปฏิบัติเรื่องใด ควรจะได้ทำรายงานให้ครูทราบถึงผลการปฏิบัติ เช่น ความรู้สึกจากการไปทัศนศึกษาในที่สงบวิเวก การไปบำเพ็ญบุญที่วัด การบำเพ็ญประโยชน์ การทำทาน การรักษาศีล การทำสมาธิภาวนา การแก้ไขข้อบกพร่องของตัวเองการทำสมาธิในรอบสัปดาห์ เช่นเรื่อง ความสะอาด ความตรงต่อเวลา การทบทวนวิชาที่เรียนการแก้ไขความเกียจคร้าน ฯลฯ ครูต้องขยันตรวจและให้คำแนะนำกลับไปด้วย

6. สมาธิภาวนา (สมถะ-วิปัสสนา) การจะสอนสมาธิสมถะหรือวิปัสสนา ครูผู้สอน ควรจะมีประสบการณ์มาก่อนจึงจะได้ผลดี ถ้าครูไม่เคยศึกษาหรือศึกษามาน้อย ควรให้เด็กทำสมาธิสัก 5-10 นาที เพื่อให้จิตใจที่วุ่นสงบลง จะได้เปิดใจรับความรู้ที่ครูจะสอนในชั่วโมงนั้น ได้ด้วยดีก็พอแล้ว การทำสมาธินั้นจะใช้วิธีใดก็ได้เช่น การเพ่งวัตถุ หรืออานาปานสติ - กำหนดลมหายใจเข้าออก ก็ได้ คำบริกรรมจะใช้ พุท - โธ, พองหนอ - ยุบหนอ, สัมมา - อรหัง, หรือนับเลข 1 - 10 กลับไปกลับมาก็ได้ การฝึกจิตนี้ฝึกเพื่อให้จิตบริสุทธิ์ ไม่ควรชี้แนะนักเรียนไปทางความขลังความศักดิ์สิทธิ์ แต่ควรฝึกเพื่อหวังให้เด็กมีจิตใจสงบ มีสติรู้ตัวทั่วพร้อมจะได้นำไปสู่ความรู้ชอบตามที่เป็นจริง ไม่ควรหันเหไปเพื่อผลอย่างอื่น

7. การมองดูตัวเอง การมองดูตัวเอง จะทำเมื่อเริ่มเรียนตอนต้นชั่วโมงหรือตอนท้าย ๆ ชั่วโมงก็ได้ โดยให้นักเรียนทำใจให้สงบแล้วพิจารณาตัวเองว่า อะไรบ้างที่เป็นสิ่งที่ดีที่ได้ทำมาและควรเพิ่มพูนรักษาไว้ อะไรบ้างเป็นข้อเสียที่ตนพึงสละ หรือครูอาจแนะนำให้ดูตัวอย่างเองว่าวันนี้ได้ทำอะไรที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นบ้างหรือไม่ หรือว่าทำแต่ประโยชน์ตนเท่านั้น ครูอย่าให้เด็กถึงส่วนรวมให้มาก

8. นิมนต์พระมาเทศน์หรือเชิญวิทยากรมาบรรยาย องค์บรรยายหรือวิทยากร ไม่จำเป็นต้องเป็นพระผู้ใหญ่หรือเป็นคนใหญ่คนโตเสมอไป อาจจะนิมนต์หรือเชิญคนที่มีความสุขในชีวิตของเขา จะเป็นอาชีพใดก็ได้ เช่น ครู แพทย์ พ่อค้า นักธุรกิจ แม่บ้าน ฯลฯ เพื่อ

ซึ่งแนวทางในการดำเนินชีวิตที่จะดำรงอยู่โดยไม่เป็นทุกข์ พร้อมกับเล่าเรื่องการต่อสู้ของชีวิต การแก้ไขอุปสรรคที่ผ่านมาให้นักเรียนฟัง พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถามข้อข้องใจ ด้วย จะช่วยให้นักเรียนมองวิถีชีวิตได้กว้างขวางมากขึ้น สามารถเอาชนะอุปสรรคได้โดยไม่ยอมแพ้

9. การบรรยาย การสอนโดยการบรรยายนั้น เป็นวิธีการที่ใช้โดยทั่วไป สุดแต่ว่าใครจะมีวาตะอย่างไร เท่าที่สังเกตดู ถ้าครูอธิบายธรรมเหมือนเทศน์ คือพูดเรียบ ๆ เรื่อย ๆ และเป็นเรื่องที่นักเรียนเห็นว่าไกลตัว ไม่เกี่ยวกับตนแล้ว จะไม่มีใครได้ผล บางทีก็นั่งหลับไปเลย เพราะฉะนั้นครูจะต้องมีคำพูดคมคาย มีลูกเล่น แต่มิใช่หยาบ โหลนหรือโปกฮา น้ำเสียง ท่าทาง ลีลา ของครู ก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นเดียวกัน

10. เรียนจากธรรมชาติ สอนจากธรรมชาติ เช่นการเรียนจากต้นไม้ ใบเขียวชะอุ่ม – ร่วงโรย (เรื่องการเปลี่ยนแปลง เกิดดับ) หรือต้นไม้ใหญ่ กับต้นไม้เล็กมันก็อยู่ร่วมกัน ได้ เช่น ต้นมะม่วงกับต้นหญ้า ต่างก็ถือกุลาอาศัยซึ่งกันและกัน มด ปลวก ผึ้ง ให้เฝ้าดูจากของจริง ให้ดูคุณค่าของสัตว์ในด้านความขยัน มีระเบียบ อดทนและสามัคคีกันแล้วนำมาเปรียบเทียบกับคน ดอกบัวเกิดจากโคลนตม แต่ก็ไม่ได้ติด โคลนสกปรก เบิกบานอยู่เปรียบเทียบกับคนที่เกิดมาทุกข์ยากลำบาก ต้องมีมานะอดทนพยายามขู้ตัวเองให้สูงขึ้น คุณบัวที่พ้นน้ำแล้วจะนั้น

11. การสวดมนต์บูชาพระรัตนตรัย ควรฝึกปฏิบัติให้เข้าถึง ไตรสรณคมน้อย่างแท้จริง โดยให้เข้าถึงความสะอาด สว่าง สงบ ด้วยตนเอง สอนการกราบเบญจางคประดิษฐ์ สอนความหมายของคำว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อธิบายความหมายของดอกไม้ รูป เทียน อธิบายให้ทราบว่าสวดมนต์ทำไม ซึ่งอันสงส์ของการสวดมนต์ ให้รู้ความหมายของคำที่สวด (สวดแปล) อธิบายวิธีปฏิบัติในกรณีที่มีประธานออกมาจตุรรูปเทียน จากนั้นให้นักเรียนลงมือปฏิบัติ แนะนำให้เฝ้าสังเกตจิตใจของตนเองขณะนั้นด้วยว่าถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ ปัญญา หรือไม่ เพียงใด ได้รับผลมากน้อยแค่ไหน จะให้นักเรียนทำรายงานส่งหรือแสดงความรู้สึกก็ได้

12. ร้องเพลงธรรมะ การใช้เพลงหรือดนตรีประกอบการเรียนการสอนจะช่วยให้ นักเรียนสนใจเรียน ไม่เบื่อหน่าย จะเป็นโดยครูผู้สอนแต่งประกอบบทเรียน หรือส่งเสริมให้นักเรียนช่วยกันแต่ง ช่วยกันร้องก็ได้ หรือถ้าผู้สอน ไม่สันทัดในเรื่องเหล่านี้ ก็อาจเลือกหา เทปเพลงธรรมะมาเปิดให้นักเรียนฟังและหัดร้องก็ได้

13. ปลูกต้นไม้แห่งไมตรีร่วมกัน การปลูกต้นไม้จะให้ทัศนคติในความเป็นหมู่คณะ รักและสามัคคีกัน ร่วมใจกันรักษาและสร้างความเขียวชอุ่มให้กับสังคม เป็นจุดรวมใจกัน แม้จากโรงเรียนไปแล้วก็ยังรัก ห่วงใย ระลึกถึงสิ่งที่ตนได้ทำไว้เป็นอนุสรณ์ ทำให้มีความผูกพัน ไม่ลืมเพื่อน ไม่ลืมครูบาอาจารย์ ตลอดจนสถานศึกษาของตน

14. การอ่านทำนองเสนาะ วิธีสอนอย่างนี้ ทำได้โดยบูรณาการกับครุภาษาไทย โดยครูสอนศิลปะหรือช่วยคัดบทประพันธ์ให้ครุภาษาไทยนำไปให้นักเรียนอ่าน จะจัดเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลจะเป็นการเรียนในช่วงโมงหรือนอกเวลาก็ได้ หรือจะจัดให้มีการประกวดการอ่านทำนองเสนาะเกี่ยวกับธรรมะ โดยนักเรียนเป็นผู้เสนอบทประพันธ์เองก็ได้ จากนั้นส่งเสริมให้คนหรือกลุ่มที่อ่านได้ไพเราะที่สุดได้นำไปอ่านที่หน้าเสาธง เป็นการเผยแพร่ธรรมะและให้กำลังใจแก่นักเรียนด้วย

15. เรียงความธรรมะ ครูผู้สอนศิลปะจะให้เด็กทำส่งตัวเอง หรือบูรณาการกับวิชาภาษาไทยก็ได้ การเขียนเรียงความให้ใช้กระดาษหน้าเดียวเพื่อสะดวกแก่การนำไปติดประกาศ บทเรียงความธรรมะที่ยอดเยี่ยมควรมีการสนับสนุนให้กำลังใจแก่ผู้แต่งโดยประกาศหน้าเสาธงหรือติดไว้ในที่ที่คนทั่วไปจะสนใจอ่านได้ หรือจะนำไปอ่านออกอากาศในเวลาพักก็ได้

16. ละคร จินตลีลา ให้นักเรียนทั้งห้องคิดละครธรรมสั้น ๆ หรือจินตลีลา จบภายใน 10 – 15 นาที มาแสดงให้ดูในชั้น โดยให้เวลาก่อนวันแสดงจริง 1 – 2 อาทิตย์ หรืออีกวิธีหนึ่งคือ ครูร้องเพลงธรรมะให้นักเรียนในชั้นนั้นฟัง 1 เพลง แล้วให้นักเรียนนำไปคิดสร้างสรรค์เป็นการแสดงละครหรือจินตลีลากลั้บมาแสดงให้ครูดู วิธีนี้ครูได้ดูพฤติกรรมของนักเรียนในการแสดงออก อาทิ ความคิดสร้างสรรค์ ความเสียสละ ความสามัคคี ความมีระเบียบวินัย ถ้าครูเห็นว่าการแสดงนั้นดีมากควรให้นักเรียนอื่น ๆ ได้ดูด้วย ก็อาจจัดแสดงที่หอประชุมซ้ำอีกก็ได้

17. เล่นนิทานธรรมะ ครูควรบอกนักเรียนล่วงหน้าสัก 1 อาทิตย์ ให้นักเรียนเตรียมตัวนำนิทานธรรมะที่ชอบที่สุดมาเล่า หรืออาจแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 5-6 คน ให้กลุ่มส่งตัวแทนกลุ่มมาเป็นคนเล่านิทาน คนละไม่เกิน 5 นาที และให้มีกรรมการนักเรียน 5 คนทำใจเป็นกลาง มีครูเป็นคนชี้ขาดว่า นิทานของกลุ่มใด ให้ข้อคิดดีที่สุด ผู้เล่าได้สนุกที่สุด ครูให้รางวัล เช่น ดอกไม้สัก 1 ดอก เป็นการฝึกการพูด ความเป็นประชาธิปไตยและการได้ข้อคิดจากธรรมะในแนวต่าง ๆ และชวนให้สนุกไม่เบื่อหน่ายที่จะเรียนอีกด้วย

18. ให้นักเรียนออกมาพูดหน้าชั้น ครูให้นักเรียนออกมาพูดหน้าชั้น โดยเล่าเรื่องปัญหาที่ได้พบเห็นขณะเดินทางมาโรงเรียน หรือที่มองเห็นจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวก็ได้ ครูและเพื่อน ๆ ช่วยกันซักถาม หาสาเหตุวิเคราะห์วิธีแก้ปัญหา สรุปเรื่องที่ต้องการ โดยธรรมะที่ควรเป็น ทั้งนี้เพื่อชี้ให้นักเรียนให้รู้จักนำวิธีการนั้น ไปปฏิบัติในชีวิตจริง ถ้าตนต้องพบปัญหาแบบนั้น เป็นการฝึกความกล้าหาญ การตัดสินใจ รู้จักวิเคราะห์ปัญหา คิดเป็นและแก้ปัญหาได้ ฝึกให้เป็นคนเข้าใจโลก เข้าใจชีวิต ไม่ท้อแท้เมื่อมีปัญหา

19. การสอนแบบเซ็น ได้แก่การสอนที่ทำให้นักเรียน “วาบ” ขึ้นในใจอย่างฉับพลัน ซึ่งเป็นกลวิธีที่ดีมาก เช่นมีเรื่องเล่าว่า หญิงคนหนึ่ง มีสามีซึ่งคิดเหล้าขนาดหนัก และไปปรับทุกข์กับพระ ท่านจึงสั่งว่าให้พาสามีมาหาในขณะที่ยังไม่เมา และให้ซื้อเหล้ามาขวดหนึ่งด้วย เมื่อสองคนพากันมาท่านก็ขอเหล้าแก้วหนึ่ง และให้ลูกศิษย์ชงนมให้แก้วหนึ่ง จากนั้นท่านเรียกหมาที่เลี้ยงไว้ให้มากิน หมากินนมไม่กินเหล้า ท่านก็เอามือลูบหัวหมา และบอกว่า “เออ เอ็งนี่ดี รู้จักกินในสิ่งที่ควรกิน” เท่านั้นแหละชายคนนั้นก็เลิกเหล้าถวายพระนับแต่นั้นมาเป็นต้น

ในด้านเอกสารการสอนชุดวิชาจริยศึกษา หน่วยที่ 9-15 (สุโขทัยธรรมมาธิราช , 2539, หน้า 61-64) ได้กล่าวถึงกลวิธีในการสอนจริยศึกษาว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนเป็นกิจกรรมการสอนจริยศึกษาที่นำมาใช้กับหัวข้อธรรมที่หลักสูตรและแผนการสอนได้กำหนดขึ้น กิจกรรมที่นำมาใช้ในการสอนจึงมีความสำคัญเป็นเบื้องต้น ที่จะให้แนวคิด ประสบการณ์ที่มุ่งปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับนักเรียน การพัฒนามโนคติการพัฒนานักเรียนในทางสติปัญญา อารมณ์ สังคม และการปรับตนเอง เป็นต้น เนื่องจากกิจกรรมลักษณะนี้ครูจะต้องนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอยู่เสมอ หลักการสำคัญในการจัดเตรียมกิจกรรมการสอนจึงมีแนวคิดพื้นฐานดังนี้ คือ

1. นักเรียนเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในกิจกรรมการสอนทุกประเภท การดำเนินกิจกรรมทุกอย่างนักเรียนควรเป็นผู้ได้รับประโยชน์สูงสุดในการเรียนรู้แต่ละเรื่อง
2. กิจกรรมการสอนศีลธรรม และจริยธรรม ย่อมสามารถพัฒนาการเรียนรู้ สติปัญญา อารมณ์ สังคม คุณสมบัติที่สำคัญ และเสริมสร้างเจตคติที่ดีให้แก่นักเรียนได้
3. กิจกรรมการสอนศีลธรรม จริยธรรม ย่อมมีสาระความรู้ให้ข้อคิด เป็นตัวอย่างที่ดีของประสบการณ์และมีความน่าสนใจอยู่เสมอ

กระบวนการในการคิดสร้างกิจกรรมการสอนจริยศึกษา และพระพุทธศาสนา ได้อาศัยแนวคิดดังกล่าวในการจัดเตรียมกิจกรรมแต่ละประเภท โดยครูต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ในหลาย ๆ ด้านประกอบด้วย ไม่ว่าจะเป็นระดับวุฒิภาวะ ความสนใจ ทฤษฎีทางการศึกษา นวัตกรรมการศึกษา จิตวิทยา การผลิตสื่อการเรียนการสอนประเภทต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อประมวลให้เกิดความชัดเจนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจริยศึกษาแต่ละครั้ง ครูสามารถพัฒนากิจกรรมได้ตามวิธีการดังต่อไปนี้ คือ

1. กิจกรรมต้องมีความชัดเจนและสามารถแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับมโนคติของการสอน ตรงกับจุดมุ่งหมายของการสอนที่กำหนดไว้และอยู่บนพื้นฐานของเนื้อหาคุณธรรมที่นำมาใช้ในการสอน

2. กิจกรรมการสอนเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนให้นักเรียน ได้ฝึกทักษะของการคิด การวิเคราะห์ การเลือก การตัดสินใจ และทักษะอื่น ๆ ที่จำเป็นอยู่เสมอ

3. กิจกรรมการสอนต้องมีผลต่อการเรียนรู้ พฤติกรรม ความรู้สึก ความนึกคิดของ นักเรียนในทางที่ดีและมีประโยชน์

4. กิจกรรมการสอนต้องสอดคล้องกับวัย ประสบการณ์ ช่วงความสนใจ ระดับ วุฒิภาวะและความสามารถทางสติปัญญาของนักเรียน

5. กิจกรรมการสอนต้องเป็นสื่อกลางในการบูรณาการเรื่องของเนื้อหา ประสบการณ์ สิ่งที่เกิดขึ้น ปัญหา ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ให้เกิดความกลมกลืนในการเรียนรู้ มีความใหม่และทันสมัยอยู่เสมอ

6. กิจกรรมการสอนต้องมีสาระ น่าสนใจ สามารถสอดแทรกความสนุกสนาน เพลิดเพลินและประการสำคัญต้องมีส่วนทำทนายให้นักเรียนรู้จักการคิด การใช้เหตุผล และการแสวงหาคำตอบต่าง ๆ ด้วยตนเอง

7. กิจกรรมการสอนควรสร้างและส่งเสริมให้นักเรียนมีวินัยในตนเอง การทำตาม ระเบียบและขั้นตอนที่กำหนดได้

8. กิจกรรมการสอนควรมีส่วนของการพัฒนาในเรื่องของการทำงานร่วมกับบทบาท ของสมาชิกในกลุ่ม การดูแลและช่วยเหลือกลุ่ม

9. กิจกรรมการสอนไม่มุ่งเน้นการแข่งขัน ผลการแพ้ชนะมากเกินไป ทุกคนควรมี ความพอใจ และรู้จักการยอมรับพัฒนาการตนเองให้ดีอยู่เสมอ

10. กิจกรรมการสอนต้องสามารถปรับคุณธรรมซึ่งเป็นนามธรรมที่ยากยิ่ง ไม่น่าสนใจให้เกิดเป็นรูปธรรมที่แสดงออกได้ เคลื่อนไหว น่าสนใจ และมีส่วนใน การเสริมสร้างบรรยากาศที่ดีให้แก่ห้องเรียนได้

11. กิจกรรมการสอนควรมีสื่อการสอนประเภทต่าง ๆ ให้ตรงและเหมาะสมกับสิ่งที่ นำมาใช้สอน กิจกรรมและสื่อการสอนต้องมีส่วนสัมพันธ์และใช้ได้ดีสอดคล้องกันทุกครั้ง

12. กิจกรรมการสอนควรระบุชัดเจนถึงพฤติกรรมที่นักเรียนจะสามารถกระทำได้ และต้องสามารถวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนได้ หลังจากกระบวนการเรียนรู้ เสร็จสิ้นลง

กิจกรรมการสอนจรรยาศึกษา และพระพุทธศาสนามีมากมายหลายประเภท และ สามารถนำมาใช้ในการสอนทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นในขั้นนำการสอน การอภิปราย การสรุป และประยุกต์ใช้ขึ้นอยู่กับการคิดและการวางแผนการสอนของครูในแต่ละครั้ง

สื่อและนวัตกรรมเทคโนโลยีที่ใช้ในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

สื่อการเรียนการสอนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุได้ตามจุดมุ่งหมาย เพราะจะทำให้นักเรียนมีโอกาสได้ลงมือปฏิบัติจริง และเรียนรู้ได้จากสื่อการสอนต่าง ๆ ที่มีอย่างหลากหลาย นอกจากนั้นสื่อเป็นสิ่งที่ช่วยให้กิจกรรมการเรียนการสอนน่าสนใจและเร้าใจแก่นักเรียน การสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพควรพิจารณาจาก การจัดหาสื่อการเรียนการสอน และการสะสมไว้นั้น อาจได้หลายวิธี เช่น ให้นักเรียนช่วยกันทำ ครูกับนักเรียนช่วยกันจัดทำ ครูผลิตสื่อขึ้นเอง การขอความร่วมมือจาก ผู้ปกครองนักเรียนและวิทยากรในท้องถิ่น ในลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมทั้งการจัดซื้อจัดหาจากงบประมาณที่ได้รับจากทางโรงเรียน สื่อการสอนอาจแบ่งได้หลายประเภทดังนี้

1. สื่อการสอนประเภทเครื่องมือหรืออุปกรณ์ ได้แก่ เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ เครื่องคอมพิวเตอร์ วิทยุไอเทป โทรทัศน์ เป็นต้น

2. สื่อประเภทวัสดุ ได้แก่ หนังสือเรียน หนังสือคู่มือการเรียน รูปภาพ แผ่นฟิล์ม แผ่นสไลด์ ม้วนเทป แผ่นที่ หุ่นจำลอง เป็นต้น

3. สื่อการสอนประเภทวิธีการ ได้แก่ การสาธิต การจัดป้ายนิเทศ การจัดนิทรรศการ การศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น (มันทนา วงศ์คำฟูเจริญ, 2536, หน้า 25)

ในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาก็ต้องมีการใช้สื่อการเรียนการสอน แต่ควรมีหลักในการใช้สื่อการเรียนการสอนดังนี้

1. เลือกสื่อการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการเรียนการสอน
2. เลือกสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อวิชาที่เรียน
3. เลือกสื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเทคนิคและวิธีการสอน
4. เลือกสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับวัยและความสนใจของนักเรียน
5. เลือกสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเรื่องอำนวยความสะดวกและเครื่องมือต่าง ๆ

6. เลือกสื่อการเรียนการสอนที่ หาได้ง่าย ราคาประหยัด มีความสะดวกรวดเร็วในการใช้ (กิตติมา ปรีดีดิลก, 2536, หน้า 25)

ดังนั้น สื่อการสอนในวิชาพระพุทธศาสนาที่ควรนำมาพิจารณาเลือกใช้ในการประกอบการสอน ดังนี้

1. หนังสือ วารสาร จุลสาร เช่น หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา หนังสือพุทธภาษิต พระไตรปิฎก เป็นต้น
2. แบบฝึกหัด แบบฝึกปฏิบัติตน ใบความรู้ต่าง ๆ

3. วัสดุอุปกรณ์ เช่น แผนภูมิ บัตรคำ ของจริง หุ่นจำลอง อุปกรณ์เครื่องเสียง ข่าวเหตุการณ์ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน วิดีโอ ภาพยนตร์ แผนที่ วิชชุ เทปบันทึกเสียง รายการ ธรรมะ และบทความต่าง ๆ เป็นต้น

4. สถานที่ และแหล่งวิทยาการต่าง ๆ ในท้องถิ่น เช่น วัด โบราณสถาน บุคคล ตัวอย่าง พระสงฆ์ เป็นต้น

สุนทร สุนันท์ชัย (2535, หน้า 56-59) ได้เสนอสื่อการสอนที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาไว้ ดังนี้

1. รูปภาพ เช่นภาพพุทธประวัติ ประเพณีหรือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ภาพข่าว เหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

2. แผนที่ ซึ่งแสดงพุทธประวัติ แสดงให้เห็นชาติภูมิ ตำบลท้องที่ในสมัยพุทธกาล

3. แผนภูมิ สำหรับการสอนเรื่องเบญจศีล เบญจธรรม แสดงวงศ์ญาติของ พระพุทธเจ้า

4. ภาพยนตร์ สไลด์ फिल्मภาพ

5. สถานที่ ตัวบุคคล ขนบธรรมเนียมประเพณีในชุมชน เช่น วัด โรงเรียน พระสงฆ์ ประเพณีบวชนาค การไหว้ การทำความเคารพ เป็นต้น

6. แผ่นบันทึกเสียง เทป ที่บันทึกคำสอนหลักธรรม เพลงเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพื่อนำมาใช้ประกอบการสอนตามโอกาส

ส่วน สมทรง ปุณฺณฤทธิ (2532, หน้า 25-31) ได้กล่าวถึงสื่อสำหรับใช้สอนศีลธรรม จริยธรรม และวิชาพระพุทธศาสนาว่า ควรที่จะมีความหลากหลาย และเป็นสิ่งที่นักเรียน สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดทำ หรือการใช้สื่ออื่น ๆ อีกทั้งยัง ได้แสดงถึงสื่อประเภท ต่าง ๆ ที่สามารถนำไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอนศีลธรรม ดังต่อไปนี้คือ

1. การทำโปสเตอร์ เมื่อสอนไปแล้ว ครูย่อมอยากทราบว่าศิษย์ของตนรู้และเข้าใจ ธรรมะลึกซึ้งแค่ไหน จึงควรทดสอบด้วยการให้เขาทำโปสเตอร์ โดยการบรรยายภาพออกมา เป็นธรรมะ ผลพลอยได้อีกหลาย ๆ อย่างจะตามมา เช่นครูอาจใช้ในการฝึกนิสัยตรงต่อเวลาใน การส่งงาน โดยกำหนดวันส่งงานที่แน่นอน หรือจะดูว่าเด็กมีอิทธิบาท 4 ต่องานมากน้อย แค่ไหนก็ได้ ดูนิสัยว่าเป็นคนละเอียดประณีตหรือว่าหยาบ มักร่างก็ได้ แล้วนำมาแก่นักเรียน เป็นรายบุคคล

2. การทำภาพธรรมะ เมื่อนักเรียนได้เรียนไปพอสมควร สัก 7-8 คาบ ก็จะทำให้ นักเรียนได้ทำภาพธรรมะประกอบคำบรรยายมาส่งเพื่อดูว่านักเรียนเข้าใจธรรมะลึกซึ้งแค่ไหน เป็นการทดสอบความรู้ ความตั้งใจในการทำงาน ความสะอาดเป็นระเบียบ ความประณีต

ความเสียสละแรงกายทรัพย์ และผลงานเหล่านี้สามารถนำไปจัดนิทรรศการ ให้นักเรียน
ต่าง ๆ ยืม ภาพธรรมะอาจทำเป็นการ์ตูน ผลไม้ รูปสัตว์ นก แมลง ของเล่นของเด็ก ดวงดาว
ต่าง ๆ จะจงใจอยากอ่านอยากดู

3. การทำโมบายล์ธรรมะ คือการทำเครื่องแขวนเป็นรูปทรงต่าง ๆ แต่แฝงด้วยธรรมะ
ใช้ในการตกแต่งสถานที่เมื่อจัดงานเกี่ยวกับศาสนา ห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนได้อ่านธรรมะจาก
โมบายล์สำหรับการทำโมบายล์ผู้สอนอาจให้นักเรียนทำ จะได้ฝึกให้เป็นคนสุขุมรอบคอบ ใจเย็น
มีสติสมาธิมีจะนั้นจะทำงานประเภทนี้ได้ยาก

4. การ์ตูนชีวิตหรือภาพเกี่ยวกับธรรมะ การใช้สื่อนี้อาจบูรณาการกับวิชาศิลปะ จะ
ให้วาดภาพหรือการ์ตูนธรรมะในชั่วโมงเรียน หรือจัดประกวดก็ได้ ครูสอนศีลธรรมวางแผนให้
เกี่ยวกับภาพว่าต้องการอะไร เช่นถ้าอยากได้ภาพเกี่ยวกับไตรลักษณ์ ก็อาจแนะครูศิลปะให้บอก
เด็กเขียนภาพต้นไม้ที่มีดอกตูม-แย้ม-แล้วบาน หรือจะเป็นเรื่องอื่น ๆ ก็ได้

5. สไลด์ เทป ภาพยนตร์ ที่เกี่ยวกับธรรมะ การใช้สไลด์ เทป ภาพยนตร์ ฯลฯ จะ
ช่วยในการเรียนการสอน ได้มาก เพราะทำให้นักเรียนตื่นตัว สนุก ไม่ง่วงนอน

ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางที่กรมวิชาการเสนอไว้ในคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา
ระดับมัธยมศึกษา (2535, หน้า 22-23) คือ

1. ใช้ธรรมชาติและปรากฏการณ์ธรรมชาติที่นักเรียนพบเห็นทุกวัน เช่น ใบไม้ที่ผลิ
อ่อน ใบไม้ที่เขียวชะอุ่ม ใบไม้ที่แก่เหลืองจัด ใบไม้ที่ร่วงหล่นทับถมบนพื้นดิน ฯลฯ การใช้
ธรรมชาติเป็นสื่อเช่นนี้ พระบรมศาสดาได้ทรงใช้เสมอในสมัยพุทธกาล และยังคงเป็นสื่อที่
ดี ครูควรนำมาใช้สอนอยู่เสมอ

2. ข่าวและเหตุการณ์เป็นสื่อเร้าให้นักเรียนสนใจใคร่รู้ ช่วยให้ครูสามารถจัด
กิจกรรมเสริมศรัทธา กิจกรรมสอนสาระของบทเรียน และกิจกรรมสรุปได้ทุกชั้นตอน การใช้
ข่าวและเหตุการณ์นำเข้าสู่การสอนหลักธรรมต่าง ๆ หรือนำมาสอนตามเทศกาลวันสำคัญของ
พระพุทธศาสนา ย่อมทำให้นักเรียนตระหนักว่าวิชาที่เรียนอยู่นี้ มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำ
วันและเป็นตัวอย่างให้นักเรียนคิดวินิจฉัยสิ่งผิดชอบชั่วดีได้ด้วยตนเอง

3. การใช้สื่อและวิธีการจัดเสนอสิ่งต่าง ๆ เพื่อเร้าความสนใจ เช่น การจัดป้ายนิเทศ
จัดนิทรรศการ การใช้เพลง ดนตรี กรณีปัญหา กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง เสนอเป็น
วิดิทัศน์ ภาพเคลื่อนไหว คอมพิวเตอร์ เทปบันทึกเสียง ย่อมช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้ดี

4. การจัดให้นักเรียนได้ตรวจสอบความรู้ ความคิดของตนเอง และได้ทราบผลทันที
ช่วยเสริมแรงจูงใจให้นักเรียนปรับปรุงตนเอง หรือปรับปรุงผลงานให้ดีขึ้น ดังนั้นคำวิจารณ์

อย่างมีเหตุผล คำชมเชย การให้รางวัล การประกาศเกียรติคุณ จึงเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยเสริมแรงและ
จูงใจนักเรียนต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา

กล่าวโดยสรุปแล้วสื่อการเรียนการสอน ก็คือสิ่งที่ช่วยในกิจกรรมการเรียนการสอน
ให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ และเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ง่าย ทำให้นักเรียนมี
ความเข้าใจได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมพัฒนาการด้านความคิดให้กับ
นักเรียนทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างสนุก และสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมการใช้สื่อ
ซึ่งสามารถทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียนกับครูผู้สอนด้วย

การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา

กิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนแต่ละคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการ
ดำเนินการด้วยตนเอง อันเกิดจากความสมัครใจ ความสนใจ ความสามารถเฉพาะของแต่ละ
บุคคลกิจกรรมในลักษณะนี้นักเรียนจะเป็นผู้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยมีครูให้
คำแนะนำและช่วยเหลือในบางครั้ง คุณประโยชน์ของกิจกรรมเสริมหลักสูตรมีอยู่มากมายใน
การเสริมสร้างลักษณะนิสัยให้นักเรียน เช่น การเสียสละ การบังคับตนเอง ความมีระเบียบ
วินัย การรู้จักหน้าที่ของตนเอง การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ การสร้างความสัมพันธ์อันดี
การมีมนุษยสัมพันธ์กับผู้อื่น รวมทั้งก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีใน โรงเรียน

การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรจึงต้องเปิดกว้างและมีประเภทของกิจกรรมต่าง ๆ ให้
นักเรียนได้เลือกเข้าดำเนินการด้วยตนเอง การบังคับหรือการให้คะแนนในกิจกรรมเสริม
หลักสูตร ครูควรหลีกเลี่ยงและไม่ควรกระทำ เพื่อให้ครูผู้สอนได้เห็นแนวทางและประเภทของ
กิจกรรมที่จะจัดขึ้นในสถานศึกษา และเน้นการพัฒนาจริยธรรมที่สุโขทัยธรรมมาธิราช (2539,
หน้า 61-64) กล่าวถึง กิจกรรมเสริมหลักสูตรจะแบ่งได้ดังนี้คือ

1. กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมการเรียนในห้องเรียน ได้แก่ กิจกรรมที่เสริมการสอนกลุ่ม
วิชาต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรให้ดียิ่งขึ้น ได้แก่ การจัดชมรมทางวิชาการต่าง ๆ เช่น
ชมรมพุทธศาสตร์และประเพณี เป็นต้น
2. กิจกรรมที่ช่วยพัฒนาความสนใจเฉพาะและความสามารถพิเศษ ได้แก่กิจกรรมที่
ช่วยให้นักเรียนได้ค้นหาหรือพัฒนาความสนใจและความสามารถพิเศษของตนเอง เป็น
กิจกรรมที่ทำให้นักเรียนได้รับการเสริมทักษะต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้มีพัฒนาการมากขึ้นไปอีกด้วย
3. กิจกรรมการพัฒนาทางด้านจิตใจ น้ำใจ และศีลธรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ส่งเสริม
ให้นักเรียนรู้จักการเสียสละ การทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น กิจกรรมลูกเสือ
เนตรนารี อาสาพัฒนา เป็นต้น

4. กิจกรรมที่เป็นการบริการภายในที่นักเรียนทำให้โรงเรียน เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเอง การบริการส่วนรวม และเพื่อช่วยเหลืองานต่าง ๆ

5. กิจกรรมทางสังคมและนันทนาการ เป็นกิจกรรมที่มุ่งการพัฒนาการอยู่ร่วมกัน การเข้าสังคม การพักผ่อนหย่อนใจ

6. กิจกรรมด้านการศึกษา เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เช่น ฟุตบอล เป็นต้น

กิจกรรมเสริมหลักสูตรทั้ง 6 ประเภทนี้ เป็นกิจกรรมที่สถานศึกษาสามารถจัดขึ้นได้ และทุก ๆ กิจกรรมจะมีผลโดยตรงและทางอ้อมแก่การพัฒนาลักษณะนิสัยของนักเรียนเสมอ กิจกรรมบางอย่างจะสามารถส่งเสริมให้สอดคล้องกับเป้าหมาย และความต้องการของสถานศึกษาได้อย่างชัดเจนในเรื่องของการพัฒนาและการส่งเสริมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับนักเรียนได้โดยตรง เช่น กิจกรรมที่พัฒนาทางด้านจิตใจ น้ำใจ ศีลธรรม กิจกรรมประเภทการบริการภายใน เป็นต้น

สำหรับกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาทางด้านจิตใจ น้ำใจและศีลธรรม อาจจัดกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ
2. กิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม
3. กิจกรรมชมรมอาสาพัฒนา
4. กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี การอยู่ค่ายพักแรม

เพื่อให้เห็นแนวทางการดำเนินกิจกรรมประเภทนี้ ครูอาจจัดกิจกรรมทางศาสนา และวัฒนธรรมได้ดังนี้ เช่น

1. พานักเรียนไปทำกิจกรรมนอกสถานที่ การพาไปเวียนเทียน การชมวัด

การฟังเทศน์ การแนะนำศึกษาสถานที่สำคัญ เป็นต้น

2. การจัดกิจกรรมศาสนาในโรงเรียน ได้แก่ การเชิญวิทยากรมาบรรยาย การจัดทำบุญตักบาตรในโรงเรียน นิมนต์พระมาเทศน์ การหล่อเทียนพรรษา เป็นต้น

3. กิจกรรมที่ต้องปฏิบัติอยู่เสมอ ได้แก่ การสวดมนต์ การนั่งสมาธิ การอบรม การให้คำแนะนำที่ควรปฏิบัติ เป็นต้น

ในด้านของ สมทรง ปุณฺณฤทธิ (2532, หน้า 44-46) ได้เสนอกิจกรรมเสริมหลักสูตรในการสอนจริยธรรม และพระพุทธศาสนาเสริมเพิ่มไว้ดังต่อไปนี้ คือ

1. การจัดป้ายนิเทศ ทำได้หลายแบบหลายวิธี เช่น ใช้โปสเตอร์มีข้อความประกอบธรรมะ จะจัดเป็นหลักธรรมทั่วไป หรือจะจัดเป็นชุดธรรมะ เช่น ชุดของศีล ชุดอิทธิบาท หรือ

เรียงเรื่องตามหลักสูตรก็ได้ เช่นเรื่องธรรมสังฆะกับสังฆกรรม, ธรรมะกับชีวิต ฯลฯ หรือจะจัดเป็นภาพการ์ตูนที่เป็นรูปสัตว์ ผัก ผลไม้ หรือดอกไม้แห่งธรรมะก็ได้ นักเรียนจะสนใจเป็นพิเศษ เป็นการจูงใจให้เยาวชนได้อ่าน คิด และซึมซาบในธรรมะโดยไม่รู้สึกลัว

2. การพานักเรียนเข้าวัด ฟังธรรม รักษาศีล การพานักเรียนไปวัด เป็นการชักนำนักเรียนให้ใกล้ชิดพระศาสนาที่จะช่วยให้นักเรียนมีจิตใจสงบเยือกเย็นลง ใฝ่บุญ กลัวบาป เป็นการ “วัด” จิตใจของนักเรียนด้วยว่าหลังจากหันหน้าเข้าวัดแล้ว เขามีความรู้สึกในความเป็นมนุษย์ดีขึ้น หรือว่าเลวลงกว่าเดิม เช่นเห็นแก่ตัวมากขึ้น ซึ่ขโมยมากขึ้น หลงผิดหนักขึ้น หรือว่าดีกว่าเดิม

เมื่อกลับจากวัดแล้วครูควรนำมาอภิปราย ชักถาม ให้ทำรายงาน ฯลฯ และสรุปผลในการไปวัดแต่ละครั้งทั้งในส่วนดีและข้อบกพร่องที่พึงแก้ไขด้วย

3. การทำงานร่วมกับชาวบ้าน ได้แก่งานกุศลสาธารณะ เช่น การช่วยงานบุญที่วัด กวาดถนน ปลูกต้นไม้ ขุดลอกคูคลอง ฯลฯ ทั้งนี้ เพื่อฝึกนิสัยในการทำงานร่วมกัน ฝึกสามัคคี และการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ให้รู้จักเห็นอกเห็นใจกัน เกรงใจกัน ช่วยเหลือกันในทางที่ถูกที่ควร จะได้รับรู้คุณค่าของความเป็นมนุษย์จากผลการทำงาน โดยชี้ให้เห็นว่า ยิ่งห่างออกไปมากเท่าไร ความเห็นแก่ตัวจะลดลงมากขึ้นเท่านั้น ทั้งจะเป็นการลดช่องว่างระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่อีกด้วย งานชนิดนี้ครูจะต้องติดต่อล่วงหน้ากับเจ้าของโครงการที่จะนำเด็กไปร่วมด้วย จะได้ไม่มีอะไรขลุกขลักที่หลัง

4. การพัฒนาวัด ชุมชน ครูอาจนำเด็กไปพัฒนาวัด หรือบริเวณที่สกปรกไม่เรียบร้อยของชุมชนซึ่งอยู่ใกล้เคียงกับโรงเรียนของตนเป็นครั้งคราว เพื่อเสียสละแรงกายแรงใจแก่สังคมส่วนรวมการไปพัฒนานั้น ไม่ควรไปรบกวนวัดหรือชุมชนในเรื่องอาหารหรือเครื่องดื่ม ควรให้เด็กเตรียมของ ๆ ตนไปให้พร้อม ชี้แจงเด็กให้เข้าใจว่า เป็นการไป “ให้” ไม่ใช่ไป “เอา” เว้นเสียแต่วัด ชุมชน มีเมตตาให้ทานเป็นน้ำใจแก่นักเรียนก็สุดแต่ศรัทธา อย่าไปกะเกณฑ์ให้เขาได้รับความเดือดร้อน

5. การทัศนศึกษา โบราณสถานหรือสถานที่สงบวิเวก ครูอาจนำนักเรียนไปทัศนกรยังสถานที่ ๆ มีโบราณวัตถุ เช่น อมฤตยา เพื่อชี้ให้เห็นถึงไตรลักษณ์ ความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หรือในสถานที่ ๆ วิเวก เช่นวัดที่มีป่าโปร่ง ภูเขา ถ้ำ ทะเล เพื่อแสวงหาความสงบเย็นของจิต จะได้นำมาเปรียบเทียบกับยามใดที่อยู่ในที่สงบสงัด จิตเป็นอย่างไร จะช่วยให้นักเรียนรู้คิดอยากสลัดคืนภาวะที่วุ่น หันเข้าหาความว่างของจิตได้ด้วยตนเอง

๑/๗๖
๒๙๔ - ๒๐๗
๑ ๒๕๗๗

เลขหมู่.....

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2. การวัดและประเมินผลด้านปรับพฤติกรรม โดยใช้การสังเกต เช่น การบันทึกย่อ การทำมาตราส่วนประเมินค่าและการสำรวจรายการ

3. การวัดผลด้านพุทธิพิสัยของนักเรียน โดยการใช้คำถามแบบอัตนัย การใช้คำถามแบบปรนัย และการใช้คำถามแบบไม่จบในตัวเอง

เช่นเดียวกับ สันต์ ธรรมบำรุง (2532, หน้า 112-115) ได้กล่าวสรุปถึงวิธีวัดและประเมินผลในวิชาพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้

ครูจะจัดสอบอย่างเดียวไม่ได้ เพราะจะเป็นการวัดด้านเดียว เพราะจุดประสงค์ของการสอนวิชาพระพุทธศาสนาเป็นการสอนที่มุ่งให้นักเรียนมีความรู้และสอนให้ปฏิบัติ ดังนั้นครูจะต้องคอยสังเกตนักเรียนว่าเกิดความศรัทธาในสิ่งที่เรียนมากน้อยเพียงใด มีความประพฤติหรือพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปในทางใดด้วย

จากวิธีการวัดผลและประเมินผลในวิชาพระพุทธศาสนาที่กล่าวมา พอจะสรุปได้ว่าการวัดผลและประเมินผลในวิชาพระพุทธศาสนานั้น จะต้องใช้หลายวิธี คือการใช้วิธีสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน สังเกตการปฏิบัติตน การใช้แบบทดสอบทั้งแบบอัตนัยและปรนัย

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นความคิดเห็นและปัญหาของการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับต่าง ๆ กัน ซึ่งพอนำมาเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาครั้งนี้ คือ

จรัล กาอินทร์ (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ความต้องการของนักเรียนและผู้ปกครอง ในการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านการเตรียมการสอน มีปัญหามากในเรื่องขาดเอกสารหลักสูตร ตำรา คู่มือ และแหล่งวิทยาการที่จะใช้ในการศึกษาค้นคว้า นอกจากนี้ ยังขาดการฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ครูผู้สอน

2. การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ประสบปัญหามากในการนำเข้าสู่บทเรียน ที่เร้าความสนใจ สอนได้ไม่ทันตามจุดประสงค์การเรียนรู้ เพราะมี

ข้อจำกัดเรื่องเวลา นักเรียนขาดทักษะในการตั้งคำถาม การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ขาดความกระตือรือร้นที่จะร่วมกิจกรรม และไม่คอยศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

3. ด้านสื่อการสอน มีปัญหาในระดับมากในเรื่อง สื่อมีน้อย ไม่เพียงพอ ไม่ตรงกับเนื้อหาหนังสือเรียน คู่มือมีไม่เพียงพอ ขาดการอบรมให้ความรู้ในการจัดทำสื่อการเรียนการสอน

4. ด้านงบประมาณและอาคารสถานที่ มีปัญหาอยู่ในระดับมากคือ งบประมาณไม่เพียงพอในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และการจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมให้กับนักเรียนขาดห้องเรียนวิชาพระพุทธศาสนาโดยตรง

การวัดผลประเมินผล ประสบปัญหาในระดับมากในเรื่องการสร้างเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ วัดได้ไม่ครอบคลุมเนื้อหา และไม่สามารถวัดและประเมินผลที่เน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ เนื่องจากขาดเอกสาร ตำรา แหล่งวิทยากร และขาดการฝึกอบรมในเรื่องการสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ

วรพงษ์ วรเมธี (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัญหาการเรียนการสอนวิชาจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาของการจัดการเรียนการสอนวิชาจริยศึกษาในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ เพื่อการนำหลักธรรมคำสอนในวิชาพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนประสบปัญหาในด้านขาดแหล่งวิทยากรที่จะศึกษาค้นคว้า และการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดทำสื่อการเรียนการสอนเนื่องจากครูผู้สอนไม่เคยผ่านการอบรมเกี่ยวกับการสอนวิชาจริยศึกษา ดังนั้นในการพัฒนาการเรียนการสอนจึงต้องการครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ มีความรู้ความสามารถทางวิชาจริยศึกษาโดยเฉพาะ ส่วนการดำเนินการสอน ครูผู้สอนประสบปัญหาในเรื่องนักเรียนขาดทักษะในการตั้งคำถามและทักษะในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง วิธีการสอนที่ใช้สอนเป็นส่วนใหญ่คือแบบศูนย์การเรียนและแบบอภิปราย โดยใช้กระบวนการกลุ่มเป็นกระบวนการเรียนรู้ แต่นักเรียนต้องการให้ครูผู้สอนทำกิจกรรมต่าง ๆ เสริมบทเรียน และให้ดูของจริง รวมทั้งให้ครูใช้วิธีการสอนหลาย ๆ วิธี

2. ด้านการใช้สื่อ และอุปกรณ์การสอน ครูผู้สอนประสบปัญหาเรื่องสื่อการสอนมีไม่เพียงพอขาดสื่อการสอนที่ทันสมัย เช่น สไลด์ วิดิทัศน์ สื่อที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นรูปภาพ ซึ่ง

นักเรียนต้องการให้ครูใช้สื่อหลาย ๆ ประเภทประกอบการสอน นอกจากนี้ครูผู้สอนต้องการให้มีการอบรมความรู้ในการทำสื่อการสอน ต้องการสื่อที่ทันสมัยและสะดวกในการใช้

3. ด้านสถานที่และงบประมาณประสบปัญหามากที่สุด คือ ขาดห้องเรียนที่ใช้ในการเรียนการสอน โดยเฉพาะ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ห้องเรียนปกติ ครูผู้สอนและนักเรียนต้องการห้องเรียนวิชาจริยศึกษา โดยเฉพาะเพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียน

4. ด้านการวัดผลและประเมินผล ครูประสบปัญหาในเรื่องขาดความรู้และทักษะในการสร้างเครื่องมือ ขาดความรู้และความเข้าใจในวิธีวัดผลและประเมินผล ซึ่งปกติจะใช้วิธีสังเกตพฤติกรรมนักเรียนต้องการให้มีการทดสอบก่อนเรียนและมีการประเมินผลที่เป็นการปฏิบัติ

5. ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ประสบปัญหาในเรื่องไม่มีสถานที่ที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมเสริมอย่างสม่ำเสมอ นักเรียนต้องการให้โรงเรียนจัดกิจกรรมเสริมการเรียนการสอนวิชาจริยศึกษาและพระพุทธศาสนา อาทิเช่น การเข้าค่ายจริยธรรม การแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ การเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา รวมทั้งต้องการให้ครูผู้สอนเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องจริยธรรม ส่วนครูผู้สอนต้องการให้มีการจัดกิจกรรมเสริมเป็นระยะ ๆ หลาย ๆ รูปแบบให้สอดคล้องกับเนื้อหา รวมทั้งมีงบประมาณในการจัดกิจกรรมเสริมให้มากขึ้น

พระราชพงศาวดาร แก้วสวัสดิ์ (2545) ได้ทำวิจัยเรื่อง “สมรรถภาพการสอนของครูบรรพชิตวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสมรรถภาพการสอนของครูบรรพชิตวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านการดำเนินการสอน พบว่า การนำเข้าสู่บทเรียนในบางเนื้อหา นั้น จะใช้วิธีแนะนำให้นักเรียนเห็นหรือเข้าใจได้ยาก เช่น เรื่องของการบรรลุมรรค ดังนั้นวิธีที่จะโยกให้นักเรียนเข้าสู่บทเรียนจึงไม่ชัด และในบางเรื่องขึ้นอยู่กับความพร้อมของนักเรียนที่เป็นปัญหา คือ บางครั้งนักเรียนต้องเดินเรียนทำให้เข้าชั้นเรียนช้า และเวลาล่วงเลยไปมากจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการตามสถานการณ์นั้น ๆ ดังนั้นวิธีการจึงไม่เป็นไปตามแผนการสอนที่ได้วางไว้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบางครั้งไม่ตรงกับแผนการสอนที่กำหนด หรือมีบางเรื่องเท่านั้นที่เป็นไปตามแผนการสอน และคาบเรียนที่นักเรียนให้ความสนใจมากที่สุด คือ คาบ 2 คาบ 3 ถ้าเป็นคาบสุดท้ายนักเรียนไม่ให้ความสนใจเลย เนื้อหาบางเรื่องที่นักเรียนไม่สนใจ เช่น การอ่านภาษาบาลี และการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ เป็นต้น

2. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน พบว่า ครูบรรพชิตมีความสามารถในการใช้สื่อการสอน โดยส่วนใหญ่ใช้แบบเรียน กระดานดำและรูปภาพ แถบประโยค บัตรคำ เทปวีดิทัศน์และแผ่นใส นอกจากนี้มีการใช้แผนผัง ของจริง เทปธรรมะ และสไลด์ แต่ก็ยังพบอีกว่า ความชำนาญในการใช้สื่อของครูบรรพชิตไม่เพียงพอต่อการใช้สื่อและสื่อบางอย่างไม่ได้ทำด้วยตัวเองจึงไม่เข้าใจในวิธีการใช้ดีพอ

3. ด้านการวัดผลและประเมินผล พบว่า มีการวัดผลและประเมินผลจากผลงานกลุ่มหรืองานเดี่ยวที่มอบหมายให้ และใช้แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง ซึ่งมีทั้งการทดสอบระหว่างเรียน และหลังเรียน มีปัญหาบ้างจากนักเรียนที่ไม่ยอมส่งงานตามเวลาที่กำหนด

จากแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าการสร้างและปลูกฝังจริยธรรมให้นักเรียนนั้นต้องอาศัยปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ไม่ว่าจะเป็นการอบรมเลี้ยงดูจากที่บ้าน การอบรมสั่งสอนจากสถานศึกษา สังคม สภาพแวดล้อม และสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของสถานศึกษาที่จะปลูกฝังจริยธรรมให้กับนักเรียนนั้นนับว่า มีความสำคัญมาก เพราะวัยรุ่นเป็นช่วงที่เด็กอยากรู้ อยากลอง เป็นวัยที่เราเรียกว่าหัวเลี้ยวหัวต่อ และกำลังมีพัฒนาการทางด้านจริยธรรมอย่างเต็มที่ ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อปลูกฝังจริยธรรมให้กับนักเรียนจึงควรได้รับการเอาใจใส่และปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อให้ได้ผลผลิตทางสังคมที่ดี เป็นพลเมืองดีของประเทศ และเพื่อความสงบสุขของสังคม และการดำรงชีวิตที่ดีในสังคมต่อไป